

Dušan
MATIC

DOŠLI SU

(Iz knjige
„Laža i paralaža noći“)

1. Došli su. Nisu došli. Oni su naprosto banali. Nisu morali da vade mačeve iz svojih kanija. Bile su dovoljne njihove vidovite i vetrovite oči: krovovi su leteli, kuće su se rušile kao da su kule od karata. Drveće se čupalo iz korena. Planine su se survavale, zemlja se preoravala. Rasla je nova basnoslovna flora. Cvetali su novi gradovi. Perje je mlo i meko letelo po vazduhu. To su bile blagovesti koje su nosile plodove pre nego što su stigla proleća. Srca su bila od kvarca i hrabrosti; misao od munja i poljubaca; ruke od nehaja i neminovnosti. Dragane su stajale na ozarenim pragovima. One su bile zapaljena, grajuća okrilja. Ljubavnici: odlomci osunčanog vetra, zaspalag na granama. Posao je bio završen. Zemlja je bila među zvezdama. Tajna bez senke. Jedini čas koji kuca. Prošlost bačena. Budućnost pod nogama. Bile su dovoljne samo njihove vidovite, vetrovite oči.

2. Dosta mi je ovog našeg akvarijuma zebnje. Ovih neobrijanih ajkula očajanja. I otrcanih, izlupanih uspomena. I olinjalih kaputa bolova, koji nam se na ramenima vuku. I naših melodrama bez izlaza. Dosta mi je ovih naših narkomana izlišnih zanosa, i razroke banalnosti iznikle na ruševinama antičkih hramova, i prozuhle tišine iz ispražnjenih katoličkih katedrala.

3. Sunca, makar izrežanog i od žute hartije, kao u vašarskim šatrama.

4. Nemoj me čekati. Ja ti ništa ne mogu reći. Ni na jedno pitanje odgovoriti. Odgovora i nema. Ne pitaj, zapali bol, zapali pitanje. Neka taj plamen vodi tvoje korake. A kad iscrpeš to gorivo, onda zapali sebe. Ne boj se ništavila. I ovako i onako: da ga ispuniš, dati su ti dani i noći. Trošno meso i smrtno reči. Njih jedino imaš, i za ukradeni i za pravi život.

5. Na šta da se osloniš? Na neku uspomenu? Da li si toliko siguran u nju? Pitaj psihologe pamćenja šta misle o svedočenju. Pitaj prvog prolaznika: kakve je boje njegova soba, kakve su boje oči njegove žene? Na sadašnji čas da se osloniš? Na čas koji je tek prošao, na čas koji munjevito promiče, na čas koji će za koji trenutak da promakne? Na budućnost? Šta znaš o njoj? Nije li snaga budućnosti u njoj varavosti. Osloniti se na drugog? Njegova je bar ruka čvrsta i topla? A nevidljiv nož, zar ne vidiš? Ne traži oslonca. Bolje uči geografiju. Okreći točak mašine. Pevaj u operском ho-

ru. Oslonac je negde između. Ni u pesmi, ni u horu, ni u tebi, ni u drugome. Već negde između. Ni u točku, ni u pejzažu, ni na drumu, ni u kući. Negde između, Niko ti ništa nije nikad stvarno obećao. Sve su to bile uspanke bez posledica. Bez priziva. Sve ti je dato na dar, sve daje. Oslonac je tek tu.

6. Nemoj me čekati. Ni moj odgovor ne čekaj. Ni moje pitanje ne ponovi. Budi ciklon. Razbucaj to malo privremeno potkrovlja gde sam položio svoju glavu umornu od pitanja, pustu bez odgovora. Započni iznova kao plamen, za koji sve ove starudije neka su samo plaho gorivo. Zaplivaj bez straha i poroka tamo gde smo mi tek gmižući koračali i potucali se; raspri tamu naših soba, gde smo u zadahu spavali, jalovo se budili, u smradu sirčeta, znoja i gnoja umirali. Razapni konopce između vrhova, pod kojima smo mi jedino čeznuli ili plakali kao deca ostavljena u noći. Igraj po tim konopcima. Baci se iznad ambisa. Krila, koja smo u svom užasu, u svojim patnjama, u svojim uzaludnim bdenjima, ispredali, nestrljivo čekaju da se u tvom letu rascvetaju i nose te bez kolebanja. Kao nove tvoje nužnosti. Ti si naša poruga, naše, najzad, iskupljenje. U bezbrižnom tvom zaboravu tek je zaista sačuvano sećanje na naše neizbežne, uzaludne, blagoslovene smrti.

STRUKTURA
I KARAKTER
SAVREMENOG OPŠTEG OBRAZOVANJA

Kad se govori i piše o opštem obrazovanju, onda se često s tim pojmom meša i identifikuje pojam kulture odnosno opšte kulture. To mešanje i identifikovanje opšteg obrazovanja s opštom kulturom može se lako razumeti iz činjenice što su ta dva pojma međusobno usko vezana. Ali oni ipak nisu identični. Pod (opštom) kulturom treba razumeti skup svih trajnih tekovina koje je čovečanstvo tokom svoje istorije postiglo i fiksiralo u materijalnim i duhovnim oblicima. Razumevanje i duhovno posedovanje tih tekovina od strane pojedinaca nazivamo (opštim) obrazovanjem. Kultura obuhvata objektivni svet materijalnih i duhovnih vrednosti čovečanstva, a obrazovanje se odnosi na subjektivno doživljavanje tih vrednosti. Obrazovna sadržina je manje ili više uvek izraz odnosno reprodukcija kulturne sadržine. Svaka epoha u istoriji čovečanstva imala je određena gledišta o sadržaju opšteg obrazovanja, gledišta koja su odgo-

rala strukturu kulture njenog vremena. S prelaskom iz jedne epohe u drugu menjala su se i gledišta o opštem obrazovanju, što je u stvari samo pedagoški ekvivalent promene u kulturi. Pomeranja u oblasti obrazovanja izražavaju pomeranja u kulturnom značenju pojedinih domena ljudskog stvaranja i doživljavanja. Ali sve ono što postane tekovina u razvitku nauke, tehnike, umetnosti, društveno-političkog i moralnog života čovečanstva mora naći svoje ekvivalente u strukturi opšteg obrazovanja. To, naravno, ne znači da su sve tekovine kulture u svako doba na podjednako karakterističan način postajale elementima opšteg obrazovanja. Nove tekovine kulturnog stvaralaštva s mukom uspevaju da sebi izbore odgovarajuće mesto u domenu opšte ljudske obrazovanosti. Ali kada ga jednom izbore, one ga i ne napuštaju bez borbe.

Šta će, dakle, iz onog velikog rezervoara koji zovemo kulturom ući u fond opšteg obrazovanja zavisi od tradicionalno usvojenog pojma i strukture opšteg obrazovanja, od veličine one novine koja je sebi izborila mesto u opštem fondu kulture čovečanstva, i od niza posebnih okolnosti karakterističnih za određenu epohu, državu, narod i društveni sloj. Za svaki narod u određenom trenutku biće drukčija struktura i karakter opšteg obrazovanja. Ali ukoliko jedan narod više prima kulturne tekovine drugih naroda i ukoliko i sam drugima daje tekovine svoje kulture, utoliko će i njegov ideal opšteg obrazovanja biti sličniji idealima opšteg obrazovanja drugih naroda. Drugim rečima, ukoliko je kultura čovečanstva jedinstvenija, utoliko će i ideal opšteg obrazovanja biti univerzalniji. Za opšte obrazovanje odnosno za kulturu pojedinci, pripadnici jednog naroda, biće utoliko sposobniji, ukoliko je kulturna tradicija u njihovom narodu duža i dublja.

Egzaktna nauka postala je zajedničko dobro čovečanstva, i na njoj, jednoj i jedinstvenoj, rade pripadnici mnogih naroda. Samim tim, sve ono što je bitno u nauci, sve ono što ostaje siguran temelj na kome se nauka dalje gradi, ulazi u fond opšteg obrazovanosti savremenog čoveka. Pošto je tehnika prožela celokupan naš život, to i ona ulazi u strukturu opšteg obrazovanja.

Poznavanje i doživljavanje umetnosti, kako klasične tako i savremene je, razume se, takođe sastavni deo opšteg obrazovanja. U krug znanja konstitutivnih za pojam savremenog opšteg obrazovanja spada i široka oblast različitih ekonomsko-socijalnih i društveno-političkih znanja. Društvene strukture i svakodnevni društveni život su inače vrlo komplikovani i današnji čovek stoga mora imati određenu sumu znanja iz tih oblasti, da bi se mogao snaći kako u neposrednom korišćenju svojih prava i ispunjavanju svojih građanskih dužnosti, tako i u interpretaciji zbivanja u društvu u kome živi i u svetu uopšte.

Ali upoznavanje i razumevanje nauke i tehnike, umetnosti i moralna, društvenog i svakodnevnog života, ideologije i politike još uvek ne znači i aktualno posedovanje savremenog opšteg obrazovanja. Biti opšte obrazovan ili (sad možemo reći) i kulturn ne znači znati mnoga imena, datume, događaje, formule, teorije, itd. Opšte obrazovanje se ne sastoji u raspolaganju mnogobrojnim obaveštenjima o rezultatima postignutim u raznim oblastima ljudskog stvaranja. Široka informisanost, erudicija i skolsko-udžbeničko znanje po nastavnim predmetima odnosno oblastima je neophodan preduslov za opštu obrazovanost, ali samo za sebe još nije opšta obrazovanost. Poznavanje naučnih teorija i do-

Nastavak na 6. strani

Miodrag CEKIĆ

Slobodan DŽUNIĆ

GLAD
u Kongu

Tu nedavno pojavila se u jednom našem listu fotografija koja je povod ovim razmišljanjima. Predstavljala je mali isečak iz života u savremenom Kongu; druga, slična njoj, u jednom drugom listu, pojavila se nešto kasnije, kasnije ih je bilo još više. Ali je reč upravo o onoj prvoj. Bosonoga crna žena ležala je na putu, pored nje sedi malo crno dete, naravno, tu se nalazilo i kratko obaveštenje čitaocima da bi znali o čemu je reč. To je bilo sve, a nije, izgleda, ni bilo razloga da bude više. Fotografija se nije nalazila na prvoj strani lista, a ni naslov iznad nje nije bio ni krupan ni upadljiv; ako se dobro sećam, čini mi se da ga nije ni bilo. U listu je bilo i drugih fotografija, kao i mnogo zanimljivih članaka i informacija o životu kod nas i u svetu. Čovek je, dakle, mogao da pogleda sliku i tekst, i ne zapazivši ih gotovo, i da potom okrene drugu stranicu, a mogao je i da okrene drugu stranicu odmah.

Ali on takode može i da se zastavi nad tom fotografijom, i da je bolje pogleda; jedan trenutak više, zašto da ne, šta to mari... Da, drama, tragedija u Kongu se nastavlja, to je verovatno prvo što bi mu palo na um. Iako nejasno i nekako daleko, pritom bi morao da se seti onoga što se mesecima već događa u toj dalekoj afričkoj zemlji. Pa dobro, takode bi mogao da pomisli, svet se već, izgleda, navikao da se tamo događa ono što se događa, a zatim, ovaj svet očigledno da nije najbolji od svih mogućih, ali, pošto je već takav, takvog ga treba i primiti. Najzad, drama i tragedija koje dugo traju brzo prestaju to da budu i postaju nešto svakodnevno, i na to se treba navikći.

U međuvremenu, sa čovekom kao da se nešto dogodilo; evo, zastavši za trenutak duže nad tom ženom i tim detetom, nad tom fotografijom, on je počeo da razmišlja i da sebe hvata u nečem. Da, on je uhvatio sebe u nekom bekstvu. Tok njegovih misli najednom počinje da se menja i da dolazi na tle za koje je samo pretpostavljao da se iselilo iz njega — čovek se vraća sebi. Jer, ona žena i dete, za onaj kratki trenutak za koji se zaustavio nad njima, prestali su da budu samo to; ta žena i to dete nisu više apstrakcija — nešto daleko i mutno nego su postali živi

ljudski govor, dve sudbine; postajali su to sve više. Bosonoga, oskudno odevena, ona je bespomoćno ležala na putu, a do nje je sedelo malo crno dete; beonjače su u tog deteta ogromne, veće činilo se, od očiju, i ogromne su bile kosti na njegovom ispijenom licu; ključnjače u deteta istrčale, kao da hoće da pobegnu iz malog tela da ih više ne muči, a na rebrima kao da nema više ni kože, a kamo li mesa; lobanja ogromna, čitav jedan mali čudni Kongo. Glad u Kongu, godine 1961-ve, godine 1960-te; ove naše godine, dok mi sedimo, dok u svetu... Čovek u svetu samo što nije odleteo među zvezde, negde u nekom kraju sveta pucaju od obilja prepuni hambari, koji ne znaju šta će sa sobom — no, šta da se priča o ogromnim, o neslućenim bogatstvima i mogućnostima koje poseduje ovaj naš svet. A tu, eto, leži ta fotografija, i ona na svoj način, posebnošću svoga jezika, dokumentuje glad fiziološku, glad neumitnu, onu primarnu i najelementarniju, onu koja, neutolejna i produžavana, nema kuda da odvede do u predvorja smrti, u neponavljanje i neobnavljanje ma čeg,

u nenastavljanje ma koje. Dve stotine mrtvih na dan u Kasaju, od toga najviše dece! — informisali su pre neki dan radio i novine.

Najednom, slika kao da se otvorila, kao da se proširila, kao da se ogromno produbila. Čovek je pozvao sav svoj svet saznanja ili bar onaj koji je ta fotografija mogla da animira; upravo, taj svet kao da je odnekuda sam našao. Čovek je i dalje nad foto-

ZASTAVŠI ZA TRENTAK DUŽE NAD TOM FOTOGRAFIJOM, ČOVEK POČINJE DA RAZMIŠLJA. JER TA ŽENA I TO DETE NISU VIŠE APSTRAKCIJA — POSTALI SU ŽIVI LJUDSKI GOVOR, DVE LJUDSKE SUDBINE, ČITAV JEDAN TRAGICAN TRENTAK SAVREMENOG KONGA

grafijom, i to je neprekidno ista fotografija, ali ona dobija nove dimenzije, nove razmere. Te razmere postaju stravične. Sve je bilo onako kako jeste, a ipak je to jedna golemo protivurečnost, i ona je uznemiravala, gotovo pozivala na uzburu. Fotografija je, dakle, bila samo povod za tu uzburu. Ona je sugerirala nešto više i dublje od sebe same, značajnije, i ona evo već zahteva neki pokret, neki gest, neki čin. Ona vodi i dalje. Gladi i smrti ima otkako je čoveka na Zemlji; dolaze tajfuni i uragani, i sušne godine, i bolesti kojima se nije moglo stati ili im se još nije stalo na put. Razbesne se mora i reke, nebo, ko zna šta, i onda su one tu, glad i smrt, kao zlosrećne pratilje tih nesreća. Ali su tu ta žena i to dete, i žena neprekidno bespomoćno leži, a njeno se lice ne vidi kao da ga je sakrila pred onim što će se desiti; a u detinjim golemim očima, više gotovo i nema nade i neodumice, ni mržnje ni ljubavi; ono samo gleda u neki deo belog puta kraj kojeg sedi, i koje nema više gde da ga odnese. Ovo su smrt i glad organizovane, plan-ski umišljene, to je ono što čovek više gleda da ga odnese. Ovo su to dete do sada doživelo; koliko je smrti pred svojim očima već videlo; šta je ušlo u njegov doživljaj čoveka i sveta za to malo dana koji su dotad bili njegovi? Bilo je mogućnosti da se pred njim otvori jedan široki i lepi

svet, tamo u njegovoj sunčanoj domovini, i još više je bilo mogućnosti da to postane svet nade i oslobođenja. Bilo je mogućnosti da se ropstvo zameni slobodom, i da se ono, to dete, utoliviš onu glad primarnu i elementarnu, oslobodi za druge gladi, sasvim ljudske, sasvim razumljive, one na koje ima pravo naše veliki vek. Šta kaže! Uopšte nije reč o njima, nego o nečemu drugom; ono je moglo da shvati jednoga dana šta je to čovekovo dostojanstvo, lepotu toga dostojanstva, i da nauči za mnoge druge ljudske vrednosti. Da je postalo čovek, ono je moglo da oprosti, da shvati, da razume, da čak, željno bratstva, opravda duga kinjenja i mučenja koja su primenjivana nad njegovom domovinom i njegovim plemenom da bi bili držani u ropstvu i pokornosti. U stvari, bilo je više i manje od toga. Baš u trenutku kad ga je uhvatila glad, u njemu je možda nicala neka pesma o pljuskju palmovog lišća nad njegovom glavom, i o suncu koje se pomalja u daljini; o velikoj i dobroj reči Kongo, koja donosi lep život, ali i nesreću, što zavisi od ljudi.

Zastavši nad jednom takvom ili sličnom fotografijom, čovek ne bi morao sve ovo ili slično tome da pomislija, — i možda je to, u stvari, i bio jedan mali ra-

Nastavak na 4. strani

Tanasije MLADENović

U spomen prijatelju pesniku

Branku Miljkoviću

Okrenulo se nebo naopačke
I sad je nebo zemlja za mene
A zemlja nebo u kojoj počivam
Pomalo tužan pomalo ljutit i gorak
Psi i poljane me recituju
Smrt me recituje u belom stihu
(Bez rima i bez ikakvih ukrasa i pompi)
Uzalud, uzalud me budite,
Ubi me prejaka reč

Okrenulo se sve naopačke
I Dunav i Sava sad uzvodno teku
Jedno lažno proleće koje je obećavalo
Prekraćuje zauvek sad moju mladost
Odlazim ipak za jednu bolju žetvu zreo
I niko me neće ožaliti kao moje pesme
Niko kao stihovi još nedorečeni
Neispisani još na belom papiru koji vapije
Za mojom rukom mojim srcem i mojom glavom
Zato me ne budite uzalud,
Ubi me, ubi prejaka reč

Branko Miljković

(1934—1961.)

13. II duboko me potresla smrt mladog čovjeka, pjesnika, Branka Miljkovića. Naklonjen tragičnom pogledu na život, opsesioniran tragičnim motivima svoje podsvijesti, zakovitlan kao čigra ludim i deplasiranim efemernim i senzacionalističkim igrarijama ve selih i glupih bezveznika, inferiornih njegovu intelektu u njegovom talentu, — on je, u jednom tragičnom depresivnom trenutku, pokleknuo, i zauvijek utihnuo.

Upoznao sam ga nedavno, pred dva mjeseca, kad je došao u Zagreb da živi i radi u jednom novom ambijentu, s novim prijateljima, s drugačijim nadama, s „rečima mojim kojima ću obrnuti smer i redosled i koji će me možda usrećiti.“ Gledao sam ga. Profinjen duh, introvertiran, tih, sa skrivenim olujama mladosti u sebi, s nekim čudnim izlivačim pogledom koji kao da govori: gledajte me u bu-

dućnosti, ne sada, u današnjici. Svidela mi se ta njegova skrivena stvaralačka skromnost, bremenita idejama, bujna od prokljalih misli, u jednom plamenom nartarjem obračunu sa svojim motivima, sa svojim djelom koje će, mislio sam tada, biti rođeno, biti rođeno u svoj ljepoti i savršenstvu. Osjetio sam onaj čudesni impuls koji prožme čovjeka kad se susretne sa stvaraočem, sa potencijalnim stvaraočem, od koga se čovjek istovremeno divi i plaši. Nisam ga poznao, svega sam nekoliko puta s njim razgovarao, ali prvi dojam je često odlučujući. Taj dojam bio je drag, taj impuls bio je istinit u meni, taj osjećaj da razgovarate s djelićem sadašnjosti koja je značajna jer krije u sebi budućnost. A, eto, moji predešćaji su prevareni. Ne zato što ih ne bi uz onaj jedini mogući kondicionalni

uvjet ostvario, nego zato što je čovjek rješio da prekine kondicionalnost svoga djela.

Jednu poemu koju nije napisao ipak je svojom smrću zavjetovao. Jedan neispjevani odjek pjesnikova kao da nam svima duboko ječi: obazrivost prema stvaraocima ako želimo da se u potpunosti ostvare, da zablistaju u svom dovršenom djelu. Svaki čovjek nosi u sebi svoj život i svoju smrt, svaki pjesnik započetu ili dovršenu pjesmu. Da je započeo ili dovrši ovisi o njemu ali ovisi i o svima nama. Pokojnom pjesniku blještao je prvenstveno sugestibilni sjaj idealnog imaginativnog pjesničkog svijeta, kojemu se ignoranti izruguju. Pjesnik ima mnogo epitafa. Epitaf Branka Miljkovića je njegov vlastiti: ubila me jednaka riječ!

Mirko BOZIĆ

Husein TAHMIŠČIĆ **Mogućnost ponoći**

(Na vest o smrti čovjeka i pesnika B. Miljkovića)

Šta da sačinimo koje od lica da obučemo kad nas dosegne neskrivenost mogućnosti po ponoći u rasprostiranju bezbitnosti

spavati ili ne spavati pitanje je sada u nadolaženju zaborava

ovde je već sve zemlja ovde je već sve samonicanje i eyo (u zbivanju nesporazuma) počinje opet da kilizi tlo pod utisnutim i najavljenim stopama i eyo (u zbivanju pesničkog iskušenja) počinje da se rastura zgusnutost pevanja i mišljenja i da se rasprskava još jedna generacija kao sama zvezda kao ozloglašena metafora

šta da sačinimo drugovi pesnici od smrti koja nije činjenica šta od preostalih igračaka šta od nagih iluzija šta od zvezda šta da sačinimo drugovi pesnici od ove šake krvi kostiju i mesa a šta tek od živaca na kojima danas i smrt svira pesme istu svoga pesnika mrtav je, rođene

ljubavi istu svoga ženika mrtav je, neutrte

reči istu svoga neimara mrtav je, nezastre

spavati ili sanjati i prizivati spavati ili pamtiti i govoriti

spavati prijatelji možda je još najsvrsishodnije spavanjem se okončava još jedna kriza poezije spavanjem se otvara još jedno iskušenje savesti u temeljima zbilje

istraga je u toku (već smo obavješteni) povodom vaše odluke a rekli ste na početku kraja spavati spavati spavati svet je star i dovoljno otrcan i samo još ptice-pevačice otkucavaju neke nečitke časove (da se poslužimo vašim rečima) i samo ptice-mutavice sigurno lete u suhoće i u poslednje pustinje

spavati spavati (beše li vaša poslednja žudnja) na sredini druma otvorenog u pravcu rasvita kao središte pesme kao ključ u ključaonici kao strah od novih reči kao smrt iz naslaga prošlosti

spavati sve do imaginarnog dana što nepodkupivo zija iz pesme (iz vaše pesme) na očigled gluhih za govor pesme imaginarnog dana koji sa svakom pesmom dobija u vremenu i postaje izvesniji i narasta kao testo

spavati spavati jer će se svi mrtvi i živi leševi raspasti (kako ste vi to jednom izrekli) od prevelike posmrtno ljupkosti i nežnosti spavati jer nežnost neželosti spavati jer svet spava spavati jer bdiju smutljivci (o kojima sada nije reč jer ovo su sve reči vaše pesme) spavati jer neotvorene pesme okivaju propevale pesnike spavati jer uništen govor

uzduž i popreko križa pesnike spavati jer pesme prilagođene nisu više pesme

o tome na sred druma razgovarali ste u Zagrebu vi i vaša prekinuta pesma o tome je sada reč

spavati ili sanjati i prizivati spavati ili pamtiti i govoriti pitanje je čistih istraživanja ne samo trenutka u okruhu dohvaćenom mogućnostima ponoći

spavati ne da li da verujem u to vaša prekinuta pesma će nam reći

spavati po stotinu puta ne da pesme ne bi još koliko sutra uzalud tražile ljude kad priroda uspostavi svoje bitne energije da nenapitano sunce ne padne na suhe pešcare i mutave pustinje

sve sve samo ne spavati drugovi pesnici pristati na dolazak kroz zadah i sumnju dovoljno starog i dovoljno otrcanog sveta koji treba izmeniti (izricati jedanaestu Tezu o Fojterbahu) sve drugo ama baš sve samo ne spavati jer smrt nije činjenica ako jest čemu onda pesnici?

Branko MILJKOVIĆ

Kad cvet progovori a usta zaneme

OČAJNA PESMA

Polet je nasilje, nedoučeni dane; Nebo je dato pod napolicu laži; Kuda ću? Šta ću? Svuda me noć traži; Psi me recituju i gluve poljane; I cvet i ptica uhvaćeni su u laži!

Mi znamo okrutnosti prerane slobode I san po meri noći kad nas takao, Krivotvornu zoru kojoj pišu ode I silazak u srce ko silazak u pakao Po ljubavno dubre uz sjaj nepogode.

Duša, životinjo koju prati seta, Upoznaj me s mrazom koji piše pesme; Šumo teška rimo nakraj bela sveta, Zar zlo pobeđeno ni zapevati ne sme Pred novim zlom koje počinje da cveta?!

Misao koja ne ume da misli Zavlada svetom. I sada je kasno Bilo šta reći što bi bilo jasno I čoveku i ptici pod kojom smo kislili I mrtvima koji istrunuše časno.

PESMA ZA MOJ 27. ROĐENDAN

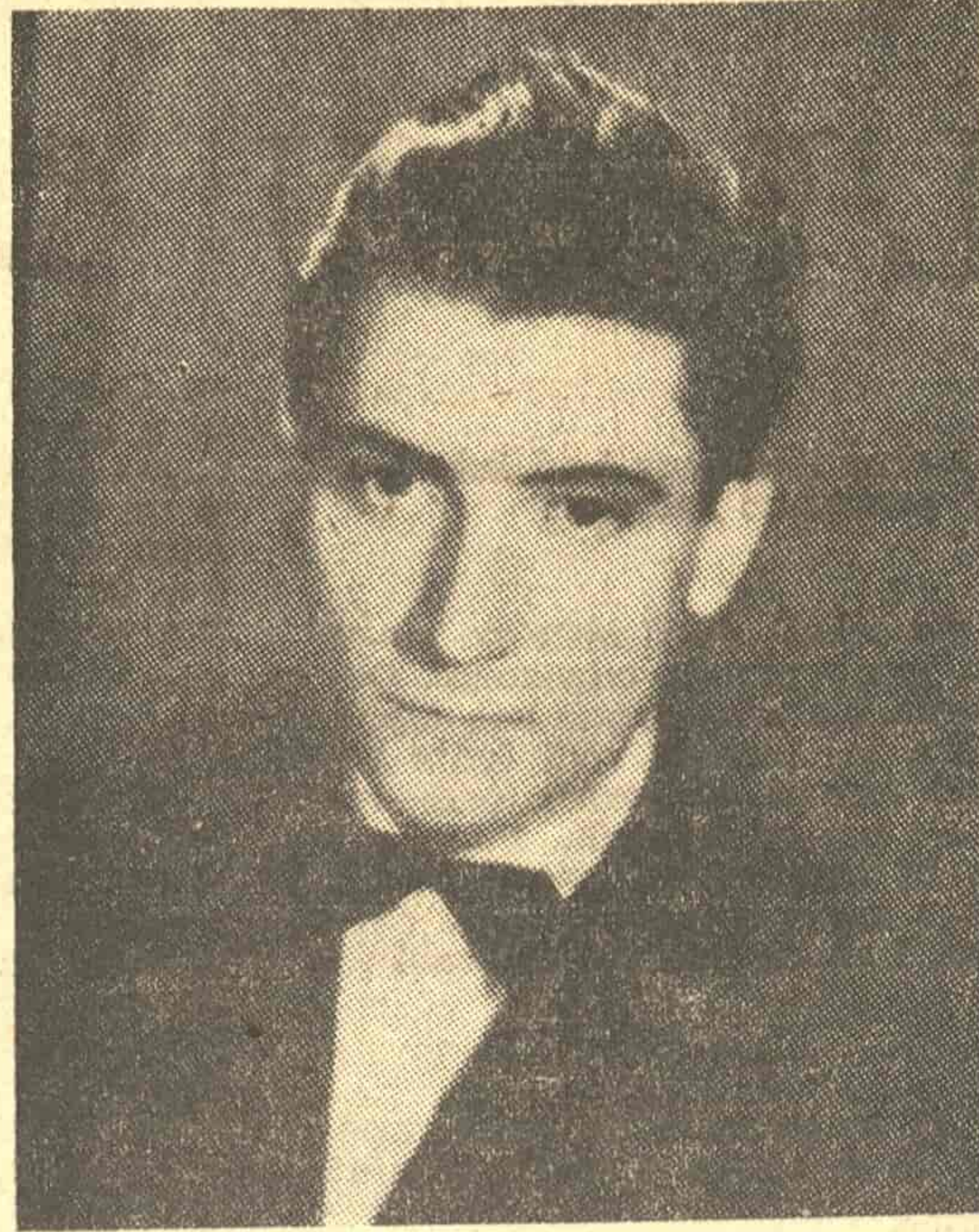
Više mi ne trebaju reči potrebno mi je vreme; Vreme je da sunce kaže koliko je sati; Vreme je da cvet progovori, a usta zaneme; Ko loše živi zar može jasno zapevati!

Verovao sam u san i u nepogodu, U dve noći bio zaljubljen noću, Dok jug i sever u istome plodu Sazrevaju i cvokoću.

Sanjajući ja sam sve praznike prespavao! I grom je pripitomljen pevao u staklu. Ne rekoh li: vatra vrati na mesto pravo, A poljupcu je mesto u paklu.

«KNJIZEVNE NOVINE» SE OPRASTAJU SA SVOJIM PRIJATELJEM, SARADNIKOM I BIVSIM CLANOM REDAKCIONOG ODBORA BRANKOM MILJKOVIĆEM. NJEGOVA PRERANA SMRT PREDSTAVLJA TRAJAN GUBITAK ZA NASU SAVREMENU LITERATURU U KOJOJ NJEGOVA POEZIJA OZNACAVA NAJVEĆI DOMET STO GA JE OSTVARILA POSLERATNA KNJIZEVNA GENERACIJA. KAO OBAVEZA PRED ISTORIJOM KNJIZEVNOSTI I PRED KRITIKOM OSTAJE DA NJEGOVO PREKINUTO ALI ZNAČAJNO DELO, OCENE PO ZASLUZI KOJA MU PRIPADA.

O OČIMA ŠTO LEPSHU ZORU VIDE

»Dubina je sama svoj neprijatelj Moje oči bez mene lepšu zoru vide«
(»Zemlja i vatra«)

»Miris cveta je miris njegove buduće smrti To miriše njegova senka njegovo ime«
(»Osećanje sveta«)

Biti nem, biti nem, sada, to znači i ne pokušavati da se shvate ili objasne oni najdublji virovi od ljubavičkog kolebanja između jednog dosadašnjeg Brankovog boravka među nama i njegovog sunovrata u zemlju kao jednog njegovog produženog i u mnogome intenzivnijeg prisustva. Jer nesvodljive su komponente Miljkovićevo sadašnjeg prisustva na uprošćene i linearne oblike neke tobož domišljatosti o odluci i činu tog pesnika.

Ako je onaj andeo u Rilkeovim »Divinskim eligijama« od čijeg se dodira krila umire jer se, u stvari, umire od njegovog »jačeg života«, samo simbol neprikosnovene i neumitne bezizlaznosti samoponištenja onih malobrojnih koji su taj »jači život«, tu punu angažovanost prihvatili kao moralni credo — istina je i to da je Branko Miljković od nas otišao i na ovaj, sada, za njega jedino mogući način, otišao ali sa nama i ostao upravo u procepu njegovog apsolutnog i zastrašujućeg identifikovanog života svakodnevice sa POEZIJOM

U ovom odlasku Branka Miljkovića, zato, gotovo je bespredmetno poistovećivanje njegovog odlaska i prisustva shvatiti kao uslov za poistovećivanje onoga što ubija sa onim što je ubijeno.

Jedan naš pisac, aprila 1934, podsećao je na reči Theodorea Jouffroya da »samoubistvo je rdavo načinjena reč« jer »ono što ubija nije identično onom što je ubijeno«. U bezizlaznom tragičnom ostvarenju težnje Branka Miljkovića da se poništi, u ovom činu koji je tako patetično ali i tako nemilosrdno odredio samo kao svoju sasvim privatnu stvar, otkriva se i nehotice druga strana načina sadašnjeg prisustva Branka Miljkovića, strana svake uopšte pesnikove potrebe da poriče vidove ispoljavanja sveta na koje je morao da pristane i na koje je samo delimično pristajao.

Zato se u koordinatama slučaja ovog čudnog pesnika koji je na imperativne svoga bitisanja pristajao uz stalna naglašavanja jednog nepovratnog odustajanja, naziru beskrajno muški i antički mirno iskazani tonovi zrelosti i hrabrosti ovih reči:

»I tako starimo ja i moj plamen I tako se opijamo svojim životom i pepelom.«

Ako je Miljković pristao da, opijen životom, zauvek postane zaljubljenik i zarobljenik pepela i pepeo, on sam, njegova sadašnja prisutnost je ipak afirmacija života.

Naša se ljubav za Branka Miljkovića ukazuje kao sve drugo pre nego samo naš dug prema njemu; ta je ljubav implicita svakog sadašnjeg i svakog daljeg odnosa prema ovom pesniku koji je tako svirepo i tako definitivno hteo da poništi sebe i koji u tome nije uspeo.

Branko PEIĆ

»Moje srce diže prašinu po putu Moj pad produžava moj život«
(»Sadašnjost zemlje«)

I hlebovi se pod zemljom školuju; Ja bih se želeo na strani zla tući; Pa ipak, po milosti istorije, Povraćajući i ja ću u raj ući.

Za prijatelje proglasio sam hulje, Zaljubljen u sve što peva i škodi. Dok mi zvezde kolena ne našulje Moliću se pobožnoj vodi.

PRIJATELJU PESNIKU Tanasiju Mladenoviću

Srećan ko ispisujući pesme i posvete Izbegne njihovom prejakom smislu razumljivosti pogubnoj Čudovištima lepote noći beloga stiha Bolesnoj vatri koleri rdavo voljenoj reči

Srećan ko živi posle svega što je rekao Srećan ko izade iz opevane šume ko prebrodi opevano More i opšta mesta od svega strašnja Srećan ko svoju pesmu ne plati glavom

Ali suviše vešta pesma čemu koristi Ona sve izvrda donji i gornji svet slaže Žednoga te preko vode prevede Ismeje ravnotežu kao što papagaj opsuje nebo

CRTEZ LAZARA VOZAREVIĆA

PRIPOVEDAČ VERAN TRADICIJI

(Ciril Kosmač: „Novela“ „Prosveta“, Beograd 1960.)

»A ovde na zemlji leži živa istina i nikog nema da je podigne.« — Izručene iz teksta jedne Kosmačeve pripovetke i istaknute na čelu ovoga članka kao vrlo precizna, sažeta i tačna karakteristika literarnog stava autora »Prolećnjeg dana« i »Novela«, te reči mogu da posluže kao ključ za razumevanje stvaralačkih nastojanja pripovedača s kojim se srpskohrvatski čitalac susreće češće i redovnije nego i sa jednim drugim savremenim slovenačkim piscem. Nedvosmislena i razgovetna, ta kao uzgredna tvrdnja Cirila Kosmača olakšava prilazanje njegovome delu: u njoj su sjedinjene mnoge značajne odlike njegovih proza i polazeći od nje dolazi se do važnih podataka o čitavom Kosmačevom delu, koje je u svim svojim vidovima izgrađeno na takvom stavu i s takvim uverenjem. Jasna realistička orijentacija Cirila Kosmača predstavlja više nego literarni manir; predstavlja organski, urođen i neizmenjiv stav, imanentan Kosmačevim životnim i književnim shvatanjima, i može da se tumaći jedino kao izraz subjektivnog autorovog opredeljenja, koje u slovljava prirodu njegovog kreativnog postupka i njegove ekspresivnosti. Pripovedački postupak Cirila Kosmača prožet je i do zasićenosti ispunjen tim realističkim određenjima koja današnjem čitaocu, već naviklom na jedan drugi i drugačiji, komplikovaniji, slobodniji i nekonvencionalniji način literarnog izražavanja, s pravom mogu da izgledaju neprikladno, čak i kada taj čitalac ima pred sobom rasnog i temperametnog pripovedača.

CIRIL KOSMAČ

Okrenut stvarnosti i životu, realnim odnosima i realnim situacijama koje sagledava samo iz jednog ugla, Kosmač smelo potvrđuje svoju strasnu privrženost najboljim tradicijama slovenačke realističke književnosti. U njegovim novelama dominiraju tri osnovna motiva, tri ključna elementa, koja se neprekidno smenjuju i prožimaju, dajući njegovome delu specifičnu boju i specifičnu draž. Ta tri motiva svojstvena su mnogim izrazito realističkim orijentisanim pripovedačima naše, pa, prema tome, i slovenačke književnosti: budno prisustvo u javi života, snažna i poklonička ljubav prema zaživaju, i napor da se shvate, naznače i ovekoveče jake, izuzetne ličnosti, čije bi sudbine, na određen način, mogle da simbolizuju osnovne karakterne osobine čoveka poniklog na tome terenu i uhvaćenog u dobu koje pisac smatra značajnim, ili u prilika koje su, po njegovom mišljenju, tipične za istorijske ili društvene uslove pod kojima se taj čovek savijao, menjao i razvijao.

Rečit primer takvog Kosmačevog shvatanja, takvog prilazanja životnoj problematici, nalazi se u pripovetci »Put u Tolmin«, koja se izgleda nije slučajno našla na čelu beogradskog izdanja njegovih »Novela«. Služeći se vrlo jednostavnim, čak uprošćenim postupkom, koji uvek podrazumeva prisustvo jednog kazivača kroz čije izlaganje pisac izražava sve što hoće i želi da kaže, Kosmač se, u »Putu u Tolmin«, nekoliko puta vraća na temu onoga što ga pripovedač navodno treba da zauzme prema realnosti s kojom živi, kojoj pripada i s kojom se identifikuje. »Šteta što u našoj dolini nema nijednog pisca! Događaja mu ne bi nedostajalo... Šta se sve tu već nije desilo! I šta se sve ne događa i danas!... Samo nema čoveka koji bi to opisao!... Zar to ne bi vredelo napisati!... Vidiš, često čitamo razne priče i prosto vidimo kako je sve to nategnuto... Sve je izmišljeno... A ovde na zemlji leži živa istina i nikog nema da je podigne.«

Ne može se poreći da, u izvesnom smislu, ova vajkanja ne deluju kao neka vrsta literarnog programa pisca koji je, ako se čitavo njegovo stvaralaštvo pažljivo osmotri, upravo na tim osnovama izgradio svoje delo, beležeći realna zbivanja i pričaući istinite priče o ljudima i događajima koji su se odigrali u toplom i dragom kutu njegovog zavičaja. Ispunjene čistim i svežim dahom, mirisima i bojama živopisnih predela tolminskog kraja, plemenitošću, prostodušnošću, gorčinom, setom i snagom pomalo idealizovanog seljaka sa Idrijice, pripovetke Cirila Kosmača ostavljaju utisak prostosrdačne, prijatno ispričane hronike o događajima i ličnostima iz jedne slovenačke pokrajine, hronike koja ne o stvaruje dejstva svojstvena velikoj literaturi, ali koja se bez napora čita kao lako i ugodno štivo, pogotovu kada se čovek, u predahu, zaželi dobrih starih vremena i dobre stare realističke književnosti. »Svako ima svoju priču, — veli Kosmač — ko je mrtav i koji je uspeo da ostane

živ; podstaknut tim uverenjem, Kosmač neusiljeno i tečno priča svoju, budeći u njoj jedan svet koji je iščezao u nepovrat. Obavijena patinom vremena, prašinom i paučinom prošlosti i sama ta njegova priča ima u sebi nešto izvelo i prevaziđeno, delujući ponekad kao neka stara uspomena, kao starinski ukras kojim se više niko ne oduševljava.

To se možda najbolje oseća u pripovetkama »Smrt bezazlenog diva«, »Tantantadruj« i, donekle, u priči »Kovač i đavol«, koje najbolje dokazuju tradicionalnost i jednostranost Kosmačevog pripovedanja. Dok se u »Putu u Tolmin« i u »Čića Orelu« stvaralački postupak Cirila Kosmača potvrđivao uglavnom u nižim oblastima konvencionalne realističke naracije, bez obzira što svojim smislom i značenjima obe te novele osvetljavaju pravi karakter Kosmačevog stvaralaštva, u »Smrti bezazlenog diva« i »Tantantadruj« pisac pribegava anegdoti, izjednačujući, u velikoj meri, svoju pripovetku sa ljupkim ali uskim lokalnim predanjima, kojih u izobilju ima u svakom našem kraju. Pogrešno bi, međutim, bilo verovati da se taj regionalizam, moćno prisutan u svim Kosmačevim prozama, negativno odražava na vrednost njegove literature; on Kosmačevom delu daje određenu aromu, ispunjava ga toplinom i neposrednošću, ali kada se nađe u centru autorovih nastojanja, kao jedina preokupacija i jedini smisao, on pripovetci oduzima njenu unutrašnju dimenziju, lišavajući je svake mogućnosti da se približi višim sferama umetničkog izražavanja univerzalnih ljudskih problema i motiva.

Kao nadoknada za sve ono što je propušteno i izgubljeno, Kosmač, doduše, pruža jednu vrednost koja je nesumnjiva i koja predstavlja možda najnedvosmišljeniju lepotu njegove pripovetke. Pruža čitav niz živih, plastičnih, uverljivih, majstorski ostvarenih likova, čija životnost tako sugestivno deluje na čitaoca da on, kada sklopi korice ove knjige i već zaboravi sve ono što je u njoj našao, video i pročita, ne može sa sigurnošću da tvrdi da neke Kosmačeve junake nije susreo u životu i da se s njima upoznao jedino u literarnom delu. Ta nadoknada svakako znači mnogo, ali, na žalost, ne toliko da bi zbog nje piscu moglo da bude oprošteno što je, uprkos svome talentu, ostvario literaturu čiji je duh konvencionalan i zastareo, čiji su dometi skućeni i tesni, i čija je vrednost ispod autorovih realnih mogućnosti.

Predrag PALAVESTRA

B. L. LAZAREVIĆ

Četiri pesme

NADANJE

Odlazim iza kiša, snegova, u očekivanje — u ono sve što se dogodilo još nije: —

uveravaju me: sve postaje tamo drukčije.

NESIGURNOST

Moje izgrevanje ptica na davnoj obali koje sam budan ostavio; u smrkavanju lišća koje se u vreme pretvara večeras, —

da li sam zaboravio?

SAGLEDAVANJE

Na planinu se penjem bez lestava, — bez zvezda, — bez sna za osvajanja; — Penjem se da s nje sagledam sva rastojanja!

OČEKIVANJE

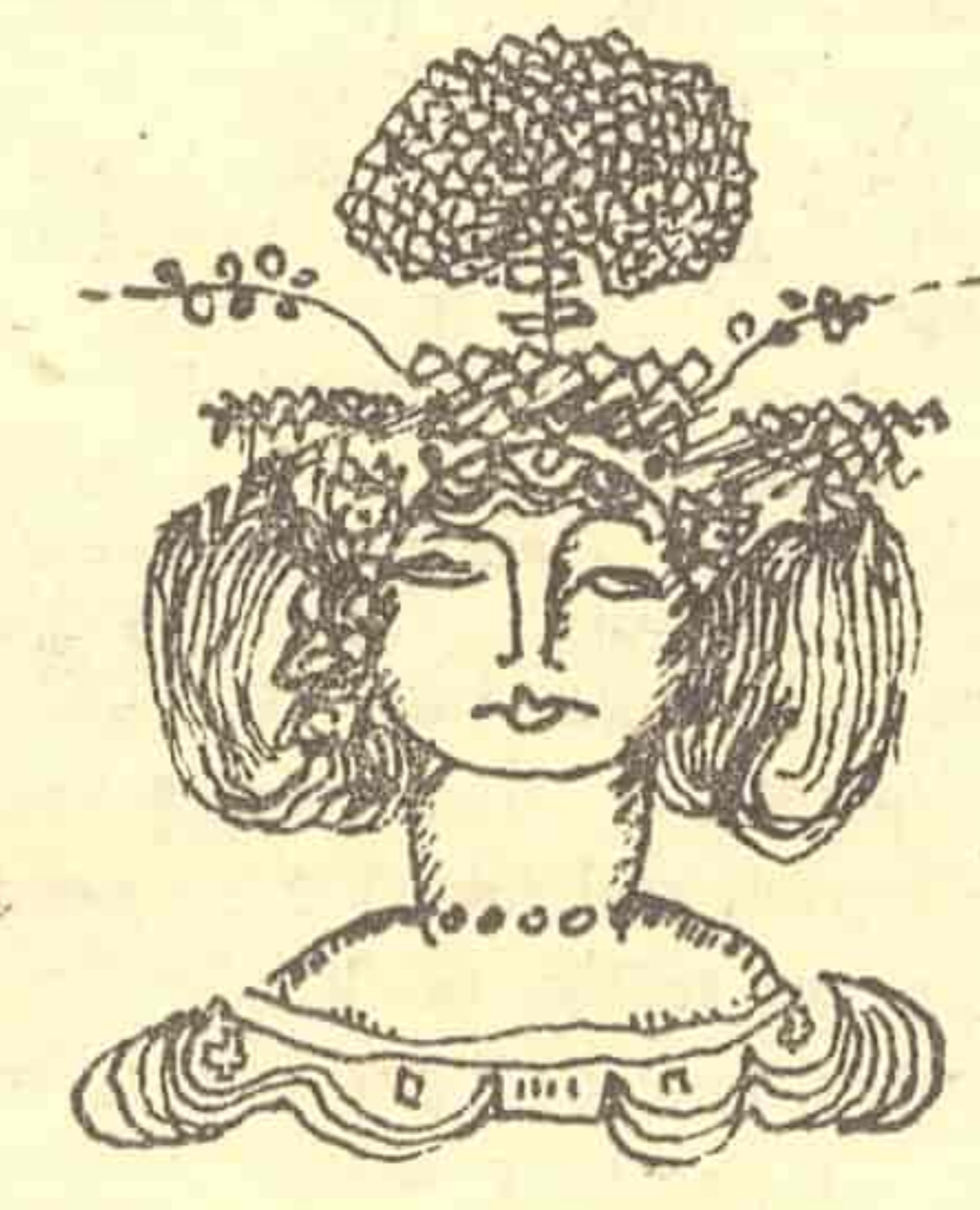
Pod hrastom buba plava još me očekuje

da raskovnikom noćas vratnice raskuje

i vrati me među dečake i vrteške: —

pošto su igre ovde ozbiljnih dosadne, više

odvratne nego teške.

odvratne nego teške.

Nove pripovetke Vojina Jelića

(„Lete slijepi miševi“ „Mladost“, Zagreb, 1960.)

U razvojnoj liniji književnog sazrevanja Vojina Jelića primetno nisu usponi Vojina Jelića primetno stvari, rezultat njegovih pokušaja i nastojanja da svoj svet kaže na svoj način. Ono što u romansijerskom opusu Jelićevom znači roman — kronika „Andeli lijepo pjevaju“, to isto znači u njegovu pripovedačkom delu zbirka crtica, novela i pripovedaka — fragmenata pod naslovom „Lete slijepi miševi“. I izražajno i tematski te dve knjige se dopunjuju, kazuju gotovo isti svet, svet jednoga detinjstva i pakla u tome detinjstvu i mladosti. Detinjstvo, mladost i rat, vreme i čovek u svome vremenu — teme su koje Jelića interesuju od početka njegova književnog stvaranja. Dok je u svojim prvim pripovetkama sve to kazivao jednim dosta suvim izrazom dajući najčešće grube fotografije viđenog i doživljenog, ovde je, u ovoj novoj knjizi, u poetski izraz koji proizilazi iz nutrine čovekove, koji je ispostavio, gorka, tužna ispovest jednoga dečaka i jednoga mladića, u isto vreme. Jelić je ovoga puta sav okrenut unutrašnjoj strani čovekova doživljaja i života, sav je u ispovedanju, u monologu, živom i punom dinamike, krcatom problemima čoveka i bremenitostima vremena. U tim ispovedanjima odsutni su vedrina i smeh detinjstva, razigrana krv mladosti pod suncem i mesečinom: vedrine su uvek pomućene grubostima i teškoćama života, a mladost i njene snove odnosi rat. Zbog toga su upravo Jelićeve ličnosti najčešće u nekom zanosu, u očekivanju, u nadanju. Jelićev čovek — dečak i mladić — pomiren je sa životom, živi ga uočavajući sve njegove nepravde; otuda i one zagledanosti tih ljudi u same sebe, čime povećavaju svoju tugu i svoju bol. Iako pomireni sa životom, njegovim neminovnostima, oni su pobedini, nisu pali ni posrnuti, ostaju pravi čeznući za lepotama, tražeći i ne nalazeći smisao; nežnosti su daleko od tih mladih ljudi, pa je izraz njihova lica neprekidno opor i tvrd, jedino oči govore o nainom i uzaludnom snu detinjstva i mladosti.

Jelić je tako ovoga puta prišao psihološkoj analizi čoveka,

uspevši da ga, ne razgoličujući ga, sagleda do dna. Te analize koje su ponekad vrlo tanane, diškretne i lirski obojene, donose jedno saznanje — saznanje o preteranoj i bezdanoj tuzi koja se u čovekovo dubini nalazi zapretana, saznanje o jednom promašaju u životu, njegovom besmislu i uzaludnosti postojanja. Svi lepi snovi detinjstva, koji nikada nisu kazani glasno, koji nikada nisu snevani punim intenzitetom, ostaju — neostvareni, prekriveni su zločinima života. Prikazujući sve to u svoj kom plesnosti, Jelić je izbegao monotoniiju i jednostranost, uvek je nalazio dovoljno načina da izbegne da ispovest njegova čoveka ne prede u plač i zapomaganje. On je jednostavno, tiho, smireno i s pomirenošću, kazivao sebe, ispovedao se, a detinjstvo i mladost u ratu nose u sebi jednu tugu koja ostaje, koja traje. Otuda u Jelićevim pripovetkama diskretna prisutnost sete, prisutnost prošlosti koja izaziva tu setu. Otuda još, u pripovetkama i crticama s tematičkom posleratnog života, onoliko čudnih pitanja, onoliko zagonetki življenja, neodgovornosti, nepojmljivosti; a kao uteha — ostaje samo varava nada da će dete deteta nevremena i rata živeti jednom lepše, punije, trajnije.

Uvek gledano, Jelić je bio na putu da knjigom „Lete slijepi miševi“ da još jednu kroniku ranga romana „Andeli lijepo pjevaju“, jer je oživio i ponovo, na jedan sasvim nov način kazao, nama dobro poznati svet iz ranijih njegovih (slabijih) pripovetaka. Na žalost, on je kompozicionu celovitost, koja je izuzetno čvrsta u prvom ciklusu („Najmlađe slike“), razbio ubacivanjem nekih pripovedaka („Ružna Gospa“, „Za tu sliku“) koje su kazivane u nekoj posebnoj ekstazi, sa dosta patetičnog u sebi i koje tematski ne odgovaraju ostalim. Za čudnija i čisto psihopatološka ljudska stanja i zbivanja Jelić, izgleda, nema daha, pa mu zahvat u ovim novelama obično ostaje površan a izraz neubedljiv. Poznavaocu Jelićevog književnog dela smeta još nešto: on je, naime, uneo u zbirku i nekoliko odlomaka iz svojih romana „Andeli lijepo pjevaju“ i „Nebo nema obala“, odlomaka koji govore o ljudima pred rat i u samom ratu, odlomaka koji sami za sebe čine celinu ili pak kojima je pisac sada, neznačajno preradujući, dao jednu puniju zaobljenost. To mislim, ni malo ne ide u prilog Jeliću koji je mogao svoj stari svet još jednom kazati, uneti u njega kompleksnije sadržaje i doživljaje. Ali, ako je kompoziciona celovitost pomalo i razbijena, izraz pripovedaka u zbirci „Lete slijepi miševi“ ujednačen je, bogat i sadržajan, pun, jadar i svež, i uvek lirski obojen. U tom njegovu izuzetnom izrazu leže nesumnjive vrednosti ove knjige.

Branko KITANOVIĆ

Tode ČOLAK

ROMAN DESANKE MAKSIMOVIĆ

(„Buntovan razred“, „Minerva“, Subotica, 1960.)

Drugi roman Desanke Maksimović pogrešno je smatrati „dečjom“ ili „omladinskom“ knjigom. Svoje delo autor je namenio kao mladam tako i odraslom čitaocu. Ono nije samo priča o srednjoskolcima, to je biografija pokolenja koje je živelo u zabacenoj palanci Pomoravlja, više godina pre oslobodilačke borbe, počelo da se napaja revolucijom i idealima, lomeći iako nesigurno, kodeks patriarhalnog života, prvim znanjima iz marksističke literature, prkosnim pogledima Gorkog i Čeniševskog. „Buntovan razred“ je svedočanstvo o mladosti bez lažne egzotike, liše ne hiperboličnih doživljaja i avantura. I upravo takav prilaz pisca pojačava poetičnost dela, onu osobitu prozračnost čistotu i unutrašnju toplinu, kojom je proniknuta svaka njegova strana.

U središtu romana stoji ogorčena borba (praćena katkad izli vima sujete pakosti i spletkama) između grupe srednjoskolaca okupljene oko omladinskog časopisa „Svetlost“, s jedne strane, i daka zadojenih velikosrpskim šovinizmom i predrasudama, s druge strane. Ta borba plamsa i besni više oko časopisa i literarnih druština nego u samom časopisu; više u reperkusijama povodom onoga što je napisano nego u tematskim ili sadržajnim domenima napisanog. Ali ona isto vreme neposredne okvire književne borbe i zadire u komplekse problema, koji arpiorno tangira ne samo sudbinu odnosno palanke i ne samo našu zemlju, već ceo svet. Agresija nemačke soldateske na Poljsku, čudovišne šovinističke predrasude, postranjanje politikom vladajuće klase, odjeci i odblesci krupnih spoljnih i unutarnjih događaja u predvečerju svetskog požara, odredili su shvatanja mladića i devojaka polarizovanih u dva suprotna tabora.

Važno mesto u romanu „Buntovan razred“ zauzima profesor Jakovljević, nazvan od učenika

„Novi“, koji, reklo bi se, u neku ruku predstavlja tumača autorovih pogleda. Kada ministarstvo prosvete zabranjuje časopis „Svetlost“, za kojim sledi sa moćnicima protest daka, a zatim reperkusije, „Novi“ se stavlja na stranu isključenih učenika i ubrzo, kao „ružičast“ biva otpušten iz službe i uhapšen.

Desanka Maksimović ne ustajući se i bez ulepšavanja pokazuju svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije srednjoskolaca „Buntovnog razreda“, odvojenih neposredno od komunističkog pokreta, mada subjektivno inspirisanih strasnim željama da mu priđu (pored još uvek maglovitih predstava o njemu) imaju

zauze svoje junake u momentima trenutnih kolebanja i slabosti, vodeći ih kroz surova životna iskušenja. Zato idejne i akcione preokupacije

Naša književna istorija ima vrlo malo obimnih monografskih rasprava o piscima prošlosti. Za to je korisno nastojanje Srpske književne zadruge da tu prazninu donekle popuni izdavanjem zbornika književno-kritičkih i književno-istorijskih rasprava i članaka posvećenim našim klasicima, a povodom njihovih jubileja. Posle uspešnih izdanja knjiga o Steriji i o Marinu Držiću za druginjoj zbirci dodati je još jedan zbornik: nedavno je objavljena i knjiga o Lazi Kostiću, po vodom pedesetogodišnjice njegove smrti. Ako se ima u vidu nesređenost naših bibliografskih prilika, ako se zna za nepotpunost naših književnih istorija (sa vremene književne istorije mi još uvek nemamo čisto književnih enciklopedija i bibliografskih rečnika, onda uopšte nije potrebno ukazivati na korisnost i potpunu opravdanost ovakvih izdavačkih poduhvata: oni su više nego očigledno — apsolutno potrebni i potpuno opravdani. Kada to kažemo ne posmatramo na čitav taj problem kao na rešeno pitanje: ni izdaleka se ne može, izdavanjem knjiga i zbornika radova, koji su antologijskog karaktera u suštini, nadoknaditi ono što je isto rija književnosti do sada propustila da registruje i konstatuje, niti se njima može stvoriti jedinstvena i celovita slika o jednom piscu. Ipak ma koliko radovi objavljeni u ovim zbornicima bili međusobno oprečni, čitalac ovih knjiga dobiće sliku pogleda i mišljenja o piscu ako ne i definitivni sud i ocenu. Time se šteti trud i lutanje po našim starim i već zaboravljenim časopisima a i, vrlo često, čitanje efemernih i nepotrebnih napisa. Sve je to imao na umu priređivač knjige o Lazi Kostiću — Mladen Leskovac. Kao je Laza Kostić, neosporno, izazvao u našoj književnoj kritici i istoriji rekordan broj savim oprečnih sudova i mišljenja, kako je njegova borbenost uostvarenost mnogih polemike, nije bilo lako izvršiti izbor radova o njegovom životu i o njegovim delima. Da se od ove knjige ne može očekivati neko kristalisanje do sada izrečenih sudova u pravcu svodenja na jedan, definitivni — to je svakome jasno. Toga je bio svestan

i njen priređivač, pa se, sasvim ispravno, odlučio da nam prikaže sliku pogleda i mišljenja naše književne kritike i istorije od Kostićevog vremena pa do današnjih dana, sliku neverovatnu zbog izrazito oprečnih i kontradiktornih stavova, koji zbunjuju i dovode u nedoumicu čitaoca naviknutog na jasne i određene stavove. Ali, baš u tome i leži nesumnjiva draž ove knjige: imati pregledno, na jednom mestu sve što je izrečeno o Lazi Kostiću neće biti zanimljivo samo za one koji se bave proučavanjem naše književne prošlosti. I slučajni čitalac, ljubitelj poezije (to nije obavezno) moći će u ovoj knjizi da nađe, u to smo sigurni, zanimljive napise... Mladen Leskovac je čitavugradu ove knjige podelio onako kako je to materija i zahtevala: knjiga ima dva dela — prvi je posvećen samoj ličnosti Laze Kostića, dok je drugi deo ispunjen radovima o pesnikovim književnim ostvarenjima. Svi ti radovi bili su ranije objavljene u našim književnim časopisima i listovima. Za razliku od sličnih ranijih Zadruginih izdanja (npr. Knjiga o Steriji) priređivač nije angažovao pojedine autore za nove radove i priloge o piscu. Zbog toga knjiga posvećena Lazi Kostiću nema čar novevine, ona je, kako smo već istakli, zbir onoga što je do sada izrečeno i utvrđeno. Ali to nipošto ne umanjuje značaj ove knjige, mada je šteta što priređivač, bez obzira što je knjigom obuhvatio i radove objavljen 1960. godine, nije nastojao da u knjigu uvrsti i neke nove priloge koji do sada nisu bili nigde objavljeni. Tako knjiga o Lazi Kostiću ne bi bila samo antologijski poduhvat.

U prvom, biografskom delu knjige, ističu se svojim dokumentarnošću, pre svih, radovi dr Milana Savića. Od opšteg tona prvog dela knjige odudara članak Miodraga Popovića „Laza Kostić u društvu za oslobođenje i ujedinjenje srpsko“ — više esejistička vizija, negoli dokumentarni rad. Takođe, izvesne memoarske stranice, kojima je Leskovac hteo da još više oživi prvi deo, pomalo deluje dispartatno u odnosu na ostale tekstove, pa makar tu bili i odlomci iz dela kao što su Matavuljeve „Bilješke“.

Drugi deo, koji je posvećen radovima o delu Laze Kostića, tako reći trostruko je opširniji od prvog, što je i razumljivo, s obzirom na mnogobrojne oprečne sudove i analize dela Laze Kostića, kao i s obzirom na mnoge njegove polemike i diskusije. Mladen Leskovac je u ovaj deo knjige najpre uvrstio sudove kritike o „Maksimu Crnojeviću“ (začudo — bez nekog odlomka iz opsežne Miletićeve ocene). Dobro je što je Leskovac, prilikom izbora, voje do računa o pozorišnoj kritici, koja se, obično, kod nas redovno zaboravlja: tako je uvrstio kritiku Slobodana Jovanovića, pisane povodom pozorišne predstave. Slično je postupio i kada je odabirao radove o „Gordani“, je pored prevoda Lemetrovog napisa objavljenog u „Zurnal de deba“ uvrstio i poznatu (i famoznu!) kritiku Bogdana Popovića. Šteta je, međutim, što među radovima o „Peri Segedinu“ ne nalazimo i koju noviju kritiku povodom izvođenja ovog dela na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Beogradu. U daljim odeljcima knjige nalaze se rasprave o Kostiću — prevodiocu, o njegovim filozofskim spisima i, na kraju, studijski radovi i eseji o pojavi Laze Kostića i o njegovom mestu u našoj književnosti. Naravno, među tim radovima najviše se ističe onaj poznati esej Isidore Sekulić koji kao da je značiji kretnicu na gledanje i mišljenje o Lazi Kostiću. Tu je i jedan na pis Stanislava Vinavera (šteta je što njegov rukopis velike studije o Kostiću još nije dostupan publici — možda bi bilo bolje da smo u ovoj knjizi našli i neki odlomak iz tog neobjavljenog rada?). U ovom delu knjige nalaze se, pored ostalih, još i radovi Jovana Skerlića, Dragutina Domjančića, Veljka Petrovića, Zorana Mišića i dr.

Na kraju knjige priređivač štampao i napomene koje se ne odlikuju preglednošću što će u mnogome ometi njihovo korišćenje, što je šteta s obzirom da se ovde nalaze mnoge zanimljive opaske i mnogi navodi iz Kostićevih manje poznatih spisa. Mišljenja smo da je napomena trebalo štampati neposredno iza svakog teksta na koji se odnose ili ih bar na drugi način (brojevima) povezivati sa tekstovima knjige.

Šteta je što u knjizi ne nalazimo ni jedne Kostićeve fotografije, niti faksimil nekog njegovog rukopisa.

Raško JOVANOVIĆ

Slobodan DZUNIC (10. februara 1961.)

POEZIJA

IZ „GODIŠNJIH DOBA“

Slavko MIHALIĆ

PROLOG ZA KNJIGU STIHOVA

Zivi idu za mrtvima, a mrtvaci stoje
Dok čekaju, puštaju da rastu stabla
Kad bi znali, živi bi još jače vikali
Premda nikome nije ništa obećano

SVE DO KRAJNJIH GRANICA

Ali se može zavidjeti i stablu
Koje je tako uspešno
Izigralo zapovijedi svijeta
Dokazujući svojom postojanošću
Nedvojbeno središte

Doista, grane stabla
Pružaju se od sredine
Sve do krajnjih granica

A ja kad ispružim ruke
Osjetim jedino kratkoću
Približim li se ipak središtu
Preveliko moje tijelo
Ne može utići

VIJAVICA (II)

Ne više strah, osjećam kako mi izviruju vučji zubi
Ne više staza, zaboga, zove me grmlje nasred polja
Da mi bljesnu oči vrane razmahuju prezirom
Ne više sjećanje, obzirno ljudsko porijeklo

Ne kuće, ne pločnici, ne mitnice
Na četiri noge grudni požudno grabe bjelinu snijega

Neću zalutati: vjetrovi pokazuju cilj
Moj je na drugoj strani

I osjećam kako se krasno kesu crveni fenjer mojeg vučjeg oka
Ne više vrijeme, moji dvostruki koraci brže napreduju

Lovci, još noćas ću stići
Na livadi što je izjela izdajničke tragove
Doživljujući silnog sebe na nebesima
Sâm, jer takva je pobjeda

(Iz poeme)

DA SE DOGODI ŠTO SE TOLIKO ODGAĐALO

Nijedan neće izbjeći svojeg konja i svoj mač
Visoko je narasla voda i mijenja tloct

Spokojna
Svejedno mrtvi ili živi, prilaze nam otpadnici
Još sneni od ljubavi

Za jednu noć nebo je postalo dvaput
prostranije
Ne više modro: čelo mu prijeti tamnim
brazdama

Od zanosu opet su progovorili mirisi
Požurujući da se dogodi što se toliko
odgađalo

Ljudsko srce, nećeš izbjeći svoju pravednost
Mi, koji smo izgubili sve, dobro ćemo
jurišati

Ovajput bez granica, sve dok se ne sretne
Sa cijelom Zemljom u naručju

PROLJEĆE

Žedne livade ispijaju prva stada
Sve šumove nebo uvuče u se
Kako je ponekad teško vjerovati
Da osim nas nema nigdje nikoga

Još sumnjičava rijeka sakrije svaku boju
Kao bačeno kamenje prelete ptice
Proljeće se izvuklo iz bolesničke postelje
I tetura zemljom što se tek pomalja

Cijelog dana udarao bih po kakvim zvonkim žicama
Da se brže probude svi koji su preostali
U grozničavim kutevima sna

Poslije se više nitko neće bojati
Opijeni suncem sve ćemo žrtvovati
Čudu svojeg postojanja

NEKA ME ZADNJA RIJEČ PRODUŽI

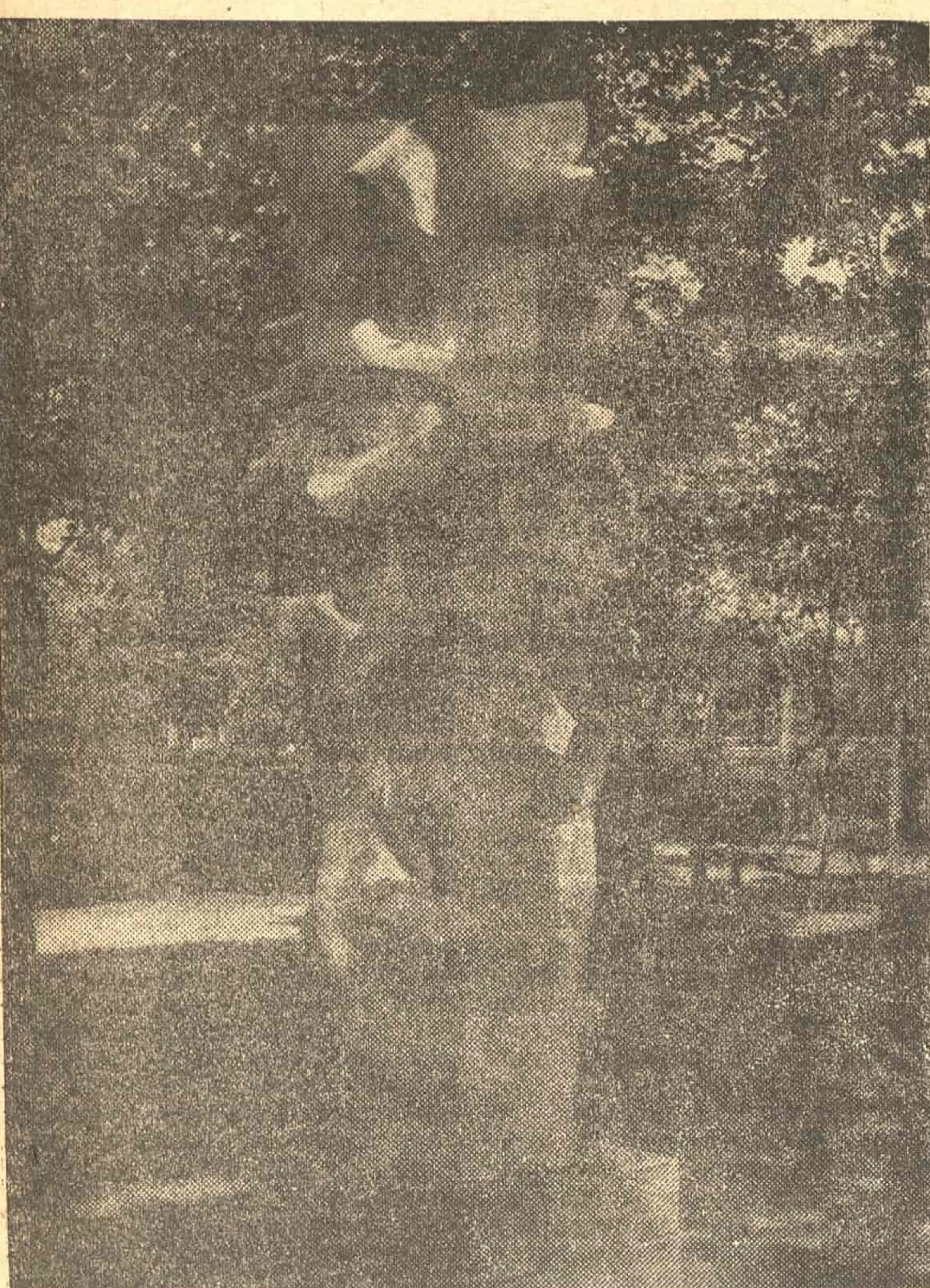
Koja će biti moja zadnja riječ
Ti, nestrpljivoj srca, koja nikad nećeš
naći svoje mjesto

Ili ti, koja dolaziš iz groba, da me
podsjećas
Neka zadnja bude riječ ljubavi

Za takvim cvijetom koliko su cvjetale
livade
Bojile se boje želeći baš tu neizbojanu
Neka me zadnja riječ produži
U prostore do kojih nisam mogao

Ne riječ iz mene, nego himna sviju
Pjesma za koju se pjeva i ne može se
ispjevati
Riječ koja opovrgava sve što je bilo
dovoljno

KNJIZEVNE NOVINE

KARL ZAN LONGE: SKULPTURA U PROSTORU

KRITIKA

Novo izdanje Nušićevih dela

(„Jež“, Beograd, 1960.)

Pre nepune četiri decenije, 1924., kad je Branislav Nušić na vršio šezdeset godina života i obeležio taj datum „Autobiografijom“, kasnije tako često preštampanom, učinjen je jedan pokušaj da se objave njegova sabrana dela. Slabo organizovan, taj pokušaj je ubrzo propao, i od njega su ostale samo početne knjige projektovanog izdanja za koje, uostalom, nisu bila predviđena nekolicina vrhunska Nušićeva dela — iz prostog razloga što su napisana kasnije, u poslednjim godinama života proslavljenog komediografa.

Novo izdanje Nušićevih dela očigledno je zamišljeno kao širi izbor, kao prezentacija svega onoga što danas, za današnjeg čitaoca može da bude privlačno, vitalno i interesantno u stvaralaštvu Nušića-dramatičara i beletrista. Drukčije rečeno, ovo nisu sabrana dela već izabrana, pri čemu dr Vojislav Đurić, koji je izvršio izbor i redakturu tekstova, nije ograničio svoje interesovanje samo na komedije i satiričko-humorističku prozu Branislava Nušića. Može se raspravljati o tome da li je redaktor izbor opravdan baš u svemu, tj. u odnosu na svaki prihvaćeni i odbačeni tekst, ali sama koncepcija novog izdanja zacelo je potpuno umerena i dobrodošla širokom krugu čitalaca kojem je novinsko-izdavačko preduzeće „Jež“ namenilo deset knjiga Nušićevih dela. One znatno proširuju i upotpunjuju u svetu današnjeg čitaoca predstavu o Nušiću i njegovom stvaralaštvu, pružajući, pored najomiljenijih i često objavljivanih dela, i čitav niz tekstova koji odavno nisu preštampani.

Sasvim prirodno, takva dela su postepeno iščezla iz života i „prometa“ književnosti, čime je slika opusa Branislava Nušića svedena za savremene čitaoce i posetiće pozorišta na „Autobiografiju“, pojedine priče, „Opštim sklo dete“, „Narodnog poslanika“, „Sumnjivo lice“, „Gospodu ministarku“, „Ožalošćenu porodicu“, „Dr“, „Pokojnika“ i još nekoliko ostvarenja velikog, neiscrpnog inventivnog Nušićevog talenta. To su mahom njegova najblištavija dela, ali bilo je zaista potrebno da se, pored uže izbora, objavi i širi. Ne samo iz obzira prema zaslugama pisca koji je toliko obogatio našu scenu i satiričko-humorističku književnost, nego — još više — iz obzira prema jednoj sasvim realnoj potrebi domaće knjige i čitalačke publike.

U novo izdanje — koje sadrži uvodnu studiju Velibora Gligorića — uneta su dela koja upoznaju čitaoca sa Nušićem kao autorom socijalno-psiholoških drama („Tako je moralo biti“ i „Pučina“) i prenose u domen njegovih dramskih zahvata iz istorijske tematike („Knjeginja od Tribala“ i „Knez od Semberije“). Ove i druge Nušićeve drame danas nemaju mnogo uslova za ži-

vot na sceni, to je neosporno. I samom Nušiću njegovu drama „Tako je moralo biti“, napisana u poslednjoj godini prošlog veka, premijerno izvedena 1900. i ubrzo prevedena na nemački i češki, izgledala je kasnije sceniski zastarela, pa je dao drugu verziju. Vreme je zadalo prilično jak udarac i toj verziji kao pozorišnom delu sa određenim načinom izgrađivanja dramske kolizije i karakterizacije kroz scensku radnju, ali kao drama za čitanje „Tako je moralo biti“ svakako zaslužuje da uđe u izbor Nušićevih dela.

Međutim, u novo izdanje unet je i jedan komad koji spada među najmanje uspele tekste Branislava Nušića i koji bi mogao da bude zamenjen drugim delom, u većoj meri „nušićevskim“. Reč je o komadu „Opasna igra“. Zajedno sa „Knjigom drugom“ i „Zenom bez srca“, taj komad deluje kao Nušićeva udaljavanje od pravog Nušića, i stoga ne izgleda prihvatljivo unošenje jednog od pomenuta tri komada u ovaj izbor. Bolje bi bilo, na primer, uzeti niz Ben-Akibinih humoreski i crtica, ili dva-tri najbolja poglavlja iz prve Nušićeve knjige „Pripovetke jednog kaplara“. U isti mah, treba istaći da je sastavljivač vrlo dobro učinio opredelivši se za najobimnije delo Branislava Nušića — ratnu hroniku „Devestopetnaesta“. Iz te knjige izabrana su najuspelija, najsadržajnija poglavlja koja čine završni, deseti tom izdanja. Ilustracije osmoro slikara — Ivana Lučeva, Duška Jovanovića, Zulfičkara Džumhura, Sabaha dina Hodžića, Dragana Savića, Milorada Dobrića i Ferija Pavlovića — daju ovom izdanju posebnost obeležje zanimljivosti.

Iako je novo izdanje namenjeno širokom krugu čitalaca, što znači da u njemu nema ni mesta, ni potrebe za razvijanjem prapratnih tekstovima uza svako delo, bilo je celishodno dati sasvim sažete napomene koje su, na žalost, izostale. A to ne bi zahtevalo veći prostor i svako ko bi koristilo čitaocima. Oni bi saznali kad je koje delo nastalo, kad su prvi put prikazana (i kako su primljena) Nušićeva scenska dela, itd. Zašto se ponekad toliko plašimo najneophodnijih, zbijenih napomena popularnim izdanjima? Zašto čitaocima, naročito mladim, nije olakšano, na primer, snalaženje u petoj knjizi koja sadrži komedije iz dva međusobna udaljena perioda Nušićeva stvaranja: „Običan čovek“, „Svet“ i mnogo kasnije, u starosti napisanu komediju „Beograd nekad i sad“. Dok se okolnosti pod kojima je nastalo prvo delo saznaju iz Nušićeva predgovora, o drugoj i trećoj komediji nije naveden nikakav hronološki podatak. Ovo je nedostatak novog izdanja, lepo opremljenog i vrednog pažnje.

Lav ZAHAROV

Smisao novinske kritike

Književna kritika novinskog tipa, namenjena velikom broju čitalaca, nailazi najčešće na snažan odjek, pa se gotovo uvek na nju i misli kad se povede razgovor o književnoj kritici uopšte. Ona ne samo što se najviše čita, nego se i najradije usvaja i pamti, kao definitivni sud, odsečno izrečen, jasno kazano, sažeto izloženo. Razumljivo je, dakle, da recenzija napisana radi široke javnosti, čiji dobar deo nema ni volje na vremena da čita studije, eseje, dugačke članke, treba pre svega da bude jednostavna u koncepciji, nedvosmisleno napisana i koncizno formulirana.

Ali nije redak slučaj da se od ove uobičajene i odavno prihvaćene koncepcije odstupa: često čitamo kratke kritičke tekstove o nekoj novoj knjizi, pune visokopravnosti, stručnih termina, zamršenih rečenica sastavljenih tako kao da je njihovom autoru bio cilj da temu učini što složenijom, a ne da je razjasni i oceni. Prožimanje esejskičkog vida kritike, odomaćenog u oblasti opširnih analiza, i žurnalističkog, brzog, temperamentnog reagovanja na mnoštvo novih knjiga koje se smenjuju velikom brzinom, dovodi do niza nesporazuma. Izgleda da neki kritičari, koji se bave uglavnom novinskom kritikom, počinju i sami da nepovoljno misle o svom poslu, smatrajući esej za nadmoćniji književni rod, sa više pretenzija i ozbiljnosti. Ovo neverovanje u smisao vlastite profesije je potpuno nenopravdano i ono uslovljava osnovnu slabost: mutno i neodređeno pisanje u vidu neobaveznih asocijacija, insistiranje na filozofskim uopštavanjima, krupnim rečima i zaključcima.

Istina, novinska kritika nije u onolikoj meri stvaralačka kao studiozna, esejskički shvaćena kritika. Ali uprkos tome pisac prikaza ima pred sobom vrlo važan zadatak kad se rešava na to da ukratko objasni i oceni delo. On mora sam da otkrije put za obnavljanje dostojanstva svoga rada koji je vrlo značajan. Negativno mišljenje koje se često čuje o književnoj kritici dobrim delom je uslovljeno baš skepticizmom kritičara prema samom sebi: on kao da je izgubio volju da stoji na pozicijama koje mu jedino mogu doneti prestiž i autoritet. Prestane li da vodi računa o vrednosti dela za ljubav takozvanog esejskičkog tretmana, za koji je u ovakvim prilikama, dalo samo povod, predtekst, podstrek, razumljivo je opadajuće interesovanje publike: jer ona hoće da čuje sud, precizno i kratko rečeno, da oseti atmosferu dela, da bude obavještena u njegovoj radnji i likovima, o motivima i ideji. Kritičar-žurnalista ne unižava svoju aktivnost ako piše konkretno, jasno i lepo. Privilegiju minucioznog raščlanjavanja nekoliko detalja ili strana književnog dela ne može sebi da dozvoli neko ko se obraća hiljadama ljudi. Pojavljuju se, na primer, u štampi prikazi vrlo ograničenog obima, prožeti duhom takozvanog stilističke kritike. Ali nabranjanja prideva i imenica i rastavljanje rečenica na sastavne delove, koje privlači uzak krug stručnjaka, ne uzbuđuje široku književnu publiku. Analiza stila je svakako važan zadatak kritike i ona ga rešava u studijama u kojima je reč o nekom ostvarenju detaljno tumačenom sa raznih, mnogobrojnih strana. Pravi recenzent, međutim, izbegava svaku opširnost, glagoljivost i nerazumljivost. Polje njegovog interesovanja je istina, suženo, ali na način koji mu omogućuje da izvrši ono što je u svakoj kritici glavno, to jest da formuliše sud o vrednosti. On možda zavidi autoru neke monografije, koji svoje tvrdnje dokazuje pomoću mnoštva primera, ali zato i ovaj drugi zavidi piscu novinske recenzije pošto on vrši fundamentalnu ulogu kritike: donosi sud. I za najprosečnijeg čitaoca, kao i za najkultiviranijeg čoveka, bitno pitanje je u osnovi, i pored različitog načina shvatanja i pristupa panja, u ovome: da li vredni delo ili ne vredni. Bez obzira na sve teorije o postojanju i prirodni objektivni kriterijumi, sve nas muči problem estetske težine dela i autentični »feljtonista« se često prevrta u sude-

nju, ali nikad ne beži u maglovito izražavanje od svog rizika koji mu donosi i patnju i radost istovremeno: od donošenja i iskazivanja suda. Iako nema mnogo izgleda da u književnoj istoriji zauzme istaknuto mesto, potpuno se angažuje u živim literarnim strujanjima koja objašnjava u vidu mnoštva utisaka i iskričavih opaski, mada u velikoj meri i fragmentarno. Svoj smisao nalazi u veličini i bedi trenutka: budućnost će ga verovatno zaboraviti, ali se on sveti večnosti na taj način, što se koristi svim šansama koje mu pruža burni život jednog vremenskog perioda.

Ako nema pred večnošću velikih izgleda na trajanje, on, nije potrebno opomenuti u isti

maš i one najmlađe kritičarske poletarce koji čak ni niciojale ne stavljaju, plašeći se da time ne ugroze renome svog, uostalom, nepostojećeg imena? Ponovimo: novinska kritika nije namenjena večnosti, ali ona zahteva istu ozbiljnost, savestnost i rad, kao da je večnost u pitanju. U savremenoj francuskoj književnosti žurnalističke ocene pišu vrlo ugledna pera (akademik Emil Anrijo u »Mondu«, Andre Ruso u »Figaro litereru«, na pr.). Kad se članak jednog istog kritičara pojavljuje u određenom broju svake nedelje, onda i čitalac stiče poverenje u njegov sud, budući da nema velikog šarenila imena, koje može da ga zbuni.

Jedan esejista je nedavno napisao: Lakše je izgraditi filozofiju svemira povodom jedne slike, nego govoriti o samoj slici. Ova primedba, koja se odnosi na likovnu kritiku, ima značaja i za novinsku kritiku koja je, u stvari, izraz neposrednog kontakta kritičara sa delom. Ako je malo razvijenija, bogatija, šire postavljena, ako nije puka informacija, žurnalistička kritika, ma da i dalje ostaje u granicama prikazivanja, spasava se od prolaznosti. Istina, u ovom slučaju, nije u pitanju standardni tip novinske kritike, već detaljniji prikaz koji je ipak sa novinskom kritikom u vezi, bar po tome što je u njemu reč o jednoj knjizi nekog autora. Milan Bogdanović je napisao dosta ogleđa o našim piscima, gde je preterao njihovo celokupno delo. Da li se u njima izrazio onako briljantno i inspirisano kao u članku o »Seobama«, koji je čak daleko bolji i od eseja štampanog kao predgovor sabranih u delima Ornjanskog, u kome je govorio o književnoj fizionomiji ovog sjajnog pisca? Neko će verovatno primetiti da se »Seobe« ne pojavljuju svakoga dana i da je lako napisati veliku kritiku o velikom delu. Da, to se zna danas: »Seobe« su književni podvig, ali to se nije znalo pre tridesetak godina. Trebalo je imati mnogo intuicije, pa oseliti njihovu lepotu, i kritičku analizu izraziti na visoki literarni način. Kritika traži istu predanost bez obzira na vrstu i namenu. Iako se remek delo ne rađa često, neka svi oni koji su po prirodi svoje profesije više obuzeti čitanjem knjiga nego samim životom, sa strahom vrše svoj poziv u nadi da će nailaziti na remek-dela češće nego što se u praksi stvarno nailazi.

Pavle ZORIC

TAMAJO: SLIKA U ENTERIJERU

LJUDI I GODINE

ROMEN ROLAN I ŠOPEN

Prošlo je otada više godina: sa uzbuđenjem, onim uzbuđenjem koje obuzme čoveka u susretu sa novim, nepoznatim a očekivanim, čitali smo muzičke eseje Romena Rolana. Grozničavim prstima listao sam njegovog **Be-tovena, Hendela, Nekadašnje muzičare i Današnje muzičare**; uživao sam u čovečanskoj radosti koju je ovaj pisac osećao opijajući se umetnošću. Ne znam ko nas je zanosiо više — Rolan ili čudesni stvaralci o kojima je pisao. Ali nešto je nedostajalo u tim knjigama: nigde pomena o Šopenu. Zašto?

Prelistavao sam dela, a odgovor nisam našao. Radio sam tada nad pišćevom zaostavštinom, kod Rolanovih na Monparnazu. I mada muzika nije moja oblast, zarekao sam se da ću iz poželjnih dokumenata iščupati bar reč o Šopenu. Tako sam našao dva pisma. Prvo je odgovor listu **Ar-lequin** od 4. aprila 1910; Rolana su zamolili da napiše nešto povodom stogodišnjice Šopenovog rođenja. Evo njegovog odgovora: »Ono što od mene tražite, neostvarljivo je. Ja izbegavam da govorim o Šopenu. Njegovo ime nećete naći ni u jednoj od mojih knjiga.

Vi znate da se ja ne kolebam da kažem kad volim i kad mrzim! Ili i jedno i drugo istovremeno!... Odi et Amo. Ljubav ko-

ju osećam prema Šopenu sprečava me da iskažem rdavo mišljenje koje imam o njemu. Za mene je on jedan od najlepših pesnika u muzici, čarobnjak u otkrivanju harmonija, muzičkih oblika (veći muzičar od Šumana), tvorac ne samo čudesnih snova već i materije za snove moćnijih stvaralaca od njega (i samog Vagnera). — A, u isto vreme, postoji cela jedna strana njegovog bića koju ja mrzim, — lepota, dendi, virtouz: — Mozart Vašara na Trgu.

Volim ga, divim mu se, žalim ga, ne mogu da ga podnesem, ljutim se na njega, on me uzbuđuje, on me razjaruje... On je kao voljena žena koja vam je neverna: o njoj se ne može hladnokrvno govoriti. Kasnije... kad budem veoma star i prestanem da je volim!...«

Posle toga, opet čutanje. Ni u poznim godinama, kad je vraćao mnoge dugove i pod pritiskom iskustva ublažavao ranije oštre stavove, Rolan se o Šopenu nije opširnije i javno izjasnio. Ali i iz tih godina postoji jedno pismo — odgovor Emanuelu Bienzo, od 29. januara 1932. godine, u kome se pisac, da bi razjasnio svoj odnos prema Šopenu, uzgred osvrnuo i na savremenu muziku.

»...Uzrok mome ćutanju je ovaj: u umetnosti pišem samo o onome za koga osećam da mi je po krvi srodan. To nikako ne znači da ono što osećam kao srodno uopšte ne volim. Daleko od toga! Volim Šopena, a uvek sam odbijao da o njemu govorim. Ne treba da govorimo ako ne želimo da odamo miris bića, suštinsko. Inače, to je salonsko ćaskanje. U vreme kad sam počinjao, materijalne nužde primoravale su me da se ne držim uvek ovog pravila (kao u mojim **Muzičarima današnjece**): izišao sam na kraj — najbolje što sam mogao, ali bez radosti. Čim sam

postao slobodan, pisao sam samo za svoje zadovoljstvo.

Savremena muzika ne obespekuje (bar ne dovoljno!) moju ravnotežu. Ona me interesuje — naročito kod Stravinskog. Ali u njoj još uvek nisam našao svog brata po krvi, čak ni rodaka. Jednog dana, uskoro, i on će doći...«

Dragan NEDELJKOVIĆ

Savremena basna (o podvigu)

Bio je vredan. Čim se rodio, odmah je počeo da radi: lako i sa puno žara spremno se nekoliko puta okrenuo u bravi!... Izgledaše da će život biti sjajan!

On tako misli i sada dok prebira po svojim sećanjima. Na maloj alki od belog metala, koja je vremenom postala tamnija nego što se očekivalo, imao je lepo društvo. Tu beše jedan solidan ključ od glatkog mesinga, pristojno žut; pa jedna mala turpija za noćke (koja je sa nešto koketerije htela da liči na srebrnu ribicu), pa nožić u sivoj futrolji, pa jedna dobroćudna ključerda od podruma i sićušni otvarač brave na tašni... Alka, naravno, beše sve: vido-krug i čuvar. To je, možda, bilo sasvim u redu. Ali ona je dozvolila da ga nekoliko puta skinu sa nje i da ga stave pod otirač u hodniku, kraj praga. Mali ključ je smatrao da je njena dužnost bila da ga zaštiti, jer je na taj način stavljen u neravnopravan položaj: pod otiračem je bilo hladno, prljavo i zagušljivo. Grozno, mislio je on, i zgodnom prilikom to napomenu alki. Ona, međutim, odbaci taj prekor. Kako da spreči?! reče.

Samo je delikatna skromnost sprečila malog da iskaže jednu smeliju misao: alka je mogla da ga zaštiti nanevši ubod onome ko ga skida. Ako joj je najzad, za to bila potrebna nešto veća hrabrost, mogla je jednostavno da zarda i niko je ne bi mogao optužiti da je to učinila namerno.

Alka se uzbuđi. Nisam baš toliko luda! uzviknu. Zašto?! Dospela bih do turpije. Pa šta? bezazleno upita mali ključ. Kako! začudi se alka. Zar ti ne znaš šta je turpija?!

HANS MANGUS ENCENBERGER

Mlada generacija nemačkih pesnika nije dala mnogo istaknutih imena. Karl Magnus Encenberger (Encenberger) poslednjih godina međutim sve više izbija u prvi red. U vreme kada u knjigama novije lirike i na stranicama časopisa u Nemačkoj susrećemo bezbroj raznih epigona, Encenberger, iako ni njegova lirika nije bez pozajmica od Brehta, ipak nalazi sopstveni, originalni ton. Modernu, čak svojevoljnu fakturu stiha, prezir prema pravopisu, (ne priznaje velika slova uopšte, iako se na nemačkom sve imenice pišu velikim slovom), on ipak podređuje otvorenom iznošenju svojih gledišta: Encenberger nije nimalo apstraktan pesnik, uvek se tačno zna koga napada i sa čijeg stanovišta. On je nesumnjivo napredno orijentisani pisac koji politički misli.

Rođen je 1929. u Bavarskoj, studirao je i doktorirao na nemačkim univerzitetima, bio urednik na radiostanicama, duže vreme provodio u SAD, Norveškoj i Austriji; sada je urednik uglednog izdavačkog preduzeća »Suhkamp« — preduzeća koje je izdavalo Brehta — u Frankfurtu.

Knjige stihova: »Odbrana kurjaka« (»Verteidigung der Wölfe«) iz koje su uzeti ovi stihovi i »Govor moje zemlje« (»Landes-sprache«.) Uredio je i izdao »Muzej moderne poezije«, antologiju svetske poezije u razdoblju između 1910. i 1915., u koju je uvrstio i po dve pesme Miroslava Križiče, Dušana Matića i Oskara Daviča.

Pesma koja upozorava

ožiljak na mom čelu dešifrovati nećeš, ruka ti je nežna: ja u šipražju stanujem	bez mrlja, pametnija. isuviše kasno oboriće ti munja krzno s ramena, ispraće ti kiša pesmu iz grudi. isuviše rano čuće šljunak uzdahe tvoje ako te volim.
isuviše kasno	isuviše kasno
igra moja usne pocepaće tvoje. odvešću te na slanu vodu.	
isuviše rano	
vрати se golubovima, jedi sa stola	isuviše kasno

★ ★ ★

Poslednja volja

ma sklonite mi barjak s lica, golica me: sahranite u njemu mog mačka, sahranite ga tamo, gde je bio moj hromirani vrt.

ma skinite mi limeni venac s prsa da ne škripi toliko: bacite ga ostalim spomenicima na đubrište, a trake poklonite kurvama da se ukrase.

molitve izrecite preko telefona, ali odsecite prethodno žice: ili savijte molitve u maramicu punu mrvice peciva namenjenih blesavim ribama u barama.

neka biskup ostane kod kuće i neka se opije: dajte mu burence ruma, biće čovek žedan posle pridike.

i ne gnjavite me spomenpločama i cilindrima: onim lepim bazaltom popločite ulicu u kojoj niko ne stanuje, ulicu za ptice.

u mom koferu ima dosta naškrabanog papira za mog najušnjeg sestrića: neka savije avione koji odjedre s mosta, pa se u recd utope.

što preostaje: gaće i upaljač i lepi opal i budilnik, sve to poklonite Kalistenu, staretinaru, uz pristojnu napojnicu.

a za vaskrs duše i večiti život pobrinuću se, ako dozvolite, sam: to je moja stvar, zar ne? sad zbogom. u noćnom ormančetu ima još nekoliko cigareta.

(Preveo Ivan IVANJIC)

SUMNJA U INTELEKTUALNU AKCIJU

Vladan Desnica: »Ljestve Jakovljeve« — u Jugoslovenskom dramskom pozorištu

Tako se radnja Ljestvi Jakovljevih zbiva za vreme okupacije i drama na prvi pogled deluje kao patetična evocacija nedavnih istorijskih događaja, problemi koje pisac tretira duboko su savremeni i aktualni. Desnicu prvenstveno zanimaju struktura psihologije jednog natprosečnog intelektualca, odnos takvog čoveka prema politici i istoriji, prema ljudskom društvu: autor teži, mada, da ratna zbivanja obraduje samo dramatičnim okvir, u kome će se, kao u kakvom istorijskom laboratorijumu, ispoljavati ljudske sklonosti u svom ekstremnom vidu. U prvom činu, Desnica majstorski oblikuje karakter jednog lucidnog profesora, za koga diskusija predstavlja jedinstvenu i suštastvenu akciju: njegova egzistencija iscrpljuje se u suptilnim analizama, preciznom uočavanju minimalnih distinkcija ili posmatranju života sa izvesnog odstojanja, pri čemu je aktivno delanje ograničeno tek na po neki gest uzdržavanja (u ovim sklonostima prepoznajemo konstitucionalne psihičke slabosti intelektualca, koje definitivno određuju njihov odnos prema aktivnoj, spoljnoj akciji, na kojoj počiva svaka ljudska zajednica; čitalac će oprostiti jednu digresiju, koja se u ovom trenutku nameće; očigledno je, naime, da je Krležina dramaturgija bitno uticala na dramski postupak Vladana Desnice: u ovom komadu, kao i u mnogim Krležinim dramama, razvoj akcije zavisi od neprestanog suočavanja suprotnih intelektualnih stavova o istoriji ili prirodi progressa, ali podarnost dramaturških metoda ovih pisaca postaje još očiglednija kad se zapazi da se porazne psihološke krize, njihovih junaka obično reflektuju samo u verbalnim grčevima). U drugom činu, suočavamo se sa drukčijom vrstom akcije i stupamo u jedan infernalni san, u kome realistički karakteri, odnosi i dijalozni dobijaju neku halucinantnu dimenziju. Autor, očigledno, ne prikriva svoje namere: u nekoliko dinamičnih scenskih epi-

zoda treba da se konkretno ispolje mnogobrojne slabosti glavnog junaka, o kojima je toliko diskutovano u prvom činu; osim toga, pisac želi da, jednim ironičnim obrtom — odvođenjem radnje u nestvarnu oblast sna — pokaže kako je taj smušeni profesor, koji pati pred nama, sposoban da dela jedino u nekoj irealnoj sferi, i da, time izrazi svoju gorku sumnju u značaj intelektualne akcije uopšte.

Ostaje nam da uočimo i neke bitne slabosti Ljestvi Jakovljevih. Ako odigramo tezu o nesceničnosti Desnicine drame — ima komada zasličenih u istoj meri intelektualnom akcijom, kojima priznajemo dramske kvalitete — ubrzo ćemo shvatiti da naše nezadovoljstvo izaziva jedna kontradikcija zasnovana i samoj strukturi ove drame. Sva ka podrobnija analiza načina na koji se formiraju karakteri, obrazuju odnosi ili razvijaju osnovna ideja u ovom komadu, uverice nas da Desnica shvata dramu kao shematičnu konstrukciju, u kojoj se apstraktnoj tezi, iznetoj pomoću patetičnih dekla racija ili intimnih ispovedanja, neminovno suprotstavlja neka vrsta konkretne antiteze, realizovane u obliku dinamične scenske epizode, koja osvetljava u drukčijoj svetlosti posmatrane juna-

ke ili ranije uspostavljene odnose. Ovaj dramaturški postupak je dosledno sproveden kroz ceo komad i ubrzo se pretvara u zamoran manir, koji nas neprijatno opominje da je život uhvaćen na pozornici u gvozdeno okviru jedne veštačke dramske sheme; s druge strane, realistička suština Desnicinog talenta osigurava najveću autentičnost scenama koje slikaju složen i karakter jednog obeshabrenog profesora, sumornu atmosferu okupacije i ono osećanje ledene uznemirenosti koje obuzima ljude pred ratom. Konačan rezultat je sasvim neočekivan i paradoksalan: dramska shema, koju

pisac s mukom prikriva, treba samo da prenese konkretne okolnosti jedne individualne privatne istorije! Dve vrste akcije teku tako uporedo i neprestano se sukobljavaju: jedna od njih — shematična posvojoj suštini — neprekidno narušava iluziju stvarnosti, a druga — u čijim okvirima se očitavaju realistički karakteri i odnosi — nemilosrdno otkriva veštačku prirodu sheme, oko koje pisac nastoji, da izgradi svoju dramu.

Reditelj Tomislav Tanhofer strahovao je, izgleda, da beskrajan diskusije i ponavljanje sličnih dramaturških obrta ne zamore gledaoce, pa je pribegao dramatičnom akcentovanju dramatskih sukoba, odnosa među ličnostima ili pojedinih karakternih crta junaka. Tanhofer je pri tom obilato koristio simboličan mizansen, različite vrste osvetljenja i raznovrsne stilove glume, želeći da stvori zanimljiv scenski spektakl. Reditelj je, takođe, osetio potrebu da sa izvesne distance sagleda patnje Desnicinog protagonista, i zato ga tretirao kao patetičnu figuru, koja je daleko pogodnija da bude uključena u neku farsu, nego da postane deo određene tragične sheme.

Milivoje Zivanović, koji je igrao glavnu ulogu, disciplinovan se pokoravao zahtevima režije: stvarao je na sceni jedan dirljiv ljudski lik i istovremeno postigao da njegova tragična obozvetost idejom storijske vrlje često deluje neodoljivo komično.

Nameće se pitanje: kakve su neposredne posledice proizašle iz ovakvog postupka? Nećemo pogrešiti ako zaključimo da je na taj način unesena jedna objektivna nota u naš doživljaj, koja nam je oduzela mogućnost identifikacije sa protagonistom komada, i umanjila tragičan efekat Desnicine drame.

Izvršno je glumila Marija Crnobori. Ona je stvorila jedan precizno prostudirani i izvanredno stilizovan lik, čija nas je difuznost trenutno prenosila u izmišljenu realnost nekog sumornog sna.

10. i 11. februara o. g. održana je sednica uprave Zajednice evropskih pisaca na kojoj je pored budžeta za 1961. godinu razmatran i program rada Zajednice. Utvrdeno je da će se krajem maja održati proslava 50-godišnjice Pirandella, na koju će biti pozvani »pirandelisti« iz cele Evrope. Proslava će se održati na Siciliji. Odlučeno je takođe da se od 10. do 13. jula o. g. u okviru proslave Riziordimenta održi kongres Zajednice sa temom »Doprinos Evrope italijanskom Riziordimentu«. Posle kongresa održaće se plenarni sastanak uprave u Alto Adide. Krajem septembra i početkom oktobra fiksirano je održavanje kongresa u Sorentu na kome će se raspravljati o radiju, televiziji, filmu i literaturi.

Na plenumu je takođe konstatovano da su vlade Grčke, NR Bugarske, Rumunije i Mađarske uplatile po milion lira u budžet Zajednice za 1961. godinu, dok je SSSR, pored ranije uplaćenih dva miliona lira, platio i članarinu za sve svoje pisce — članove Zajednice.

ANTOLOGIJA JUGOSLOVENSKE PRIPOVEDAČA U MAĐARSKOJ

Pre izvesnog vremena u Mađarskoj se pojavilo antologijsko delo »Savremeni jugoslovenski pripovedači« (Izdavačko preduzeće »Evropa«, Budimpešta, 1960.). Izbor pripovedaka je izvršio Stojan D. Vujačić, a prevodioci su Zoltan Čuka, Kalman Dudás, Sandor Ieš i dr.

U ovu antologiju su ušle po jedna pripovetka V. Nazora, V. Petrovića, I. Samokovlije, S. Kolara, J. Kozaka, I. Andrića, M. Križevca, I. Dončevića, C. Kosmača, M. Crnjanskog, V. Desnice, V. Kalebina, N. Simića, M. Kranjca, R. Marinkovića, I. G. Kovačića, M. Lalića, B. Čopića, S. Janevskog, A. Isakovića, M. Pavlovića.

DOBRIŠA CESARIĆ DOBITNIK »ZMAJEVE« NAGRADE

Ovogodišnju »Zmajevu« nagradu Matice srpske dobio je pesnik Dobriša Cesarić za zbirku »Odabrane pjesme«. Cesarić je sedmi dobitnik ove nagrade.

10. i 11. februara o. g. održana je sednica uprave Zajednice evropskih pisaca na kojoj je pored budžeta za 1961. godinu razmatran i program rada Zajednice. Utvrdeno je da će se krajem maja održati proslava 50-godišnjice Pirandella, na koju će biti pozvani »pirandelisti« iz cele Evrope. Proslava će se održati na Siciliji. Odlučeno je takođe da se od 10. do 13. jula o. g. u okviru proslave Riziordimenta održi kongres Zajednice sa temom »Doprinos Evrope italijanskom Riziordimentu«. Posle kongresa održaće se plenarni sastanak uprave u Alto Adide. Krajem septembra i početkom oktobra fiksirano je održavanje kongresa u Sorentu na kome će se raspravljati o radiju, televiziji, filmu i literaturi.

Na plenumu je takođe konstatovano da su vlade Grčke, NR Bugarske, Rumunije i Mađarske uplatile po milion lira u budžet Zajednice za 1961. godinu, dok je SSSR, pored ranije uplaćenih dva miliona lira, platio i članarinu za sve svoje pisce — članove Zajednice.

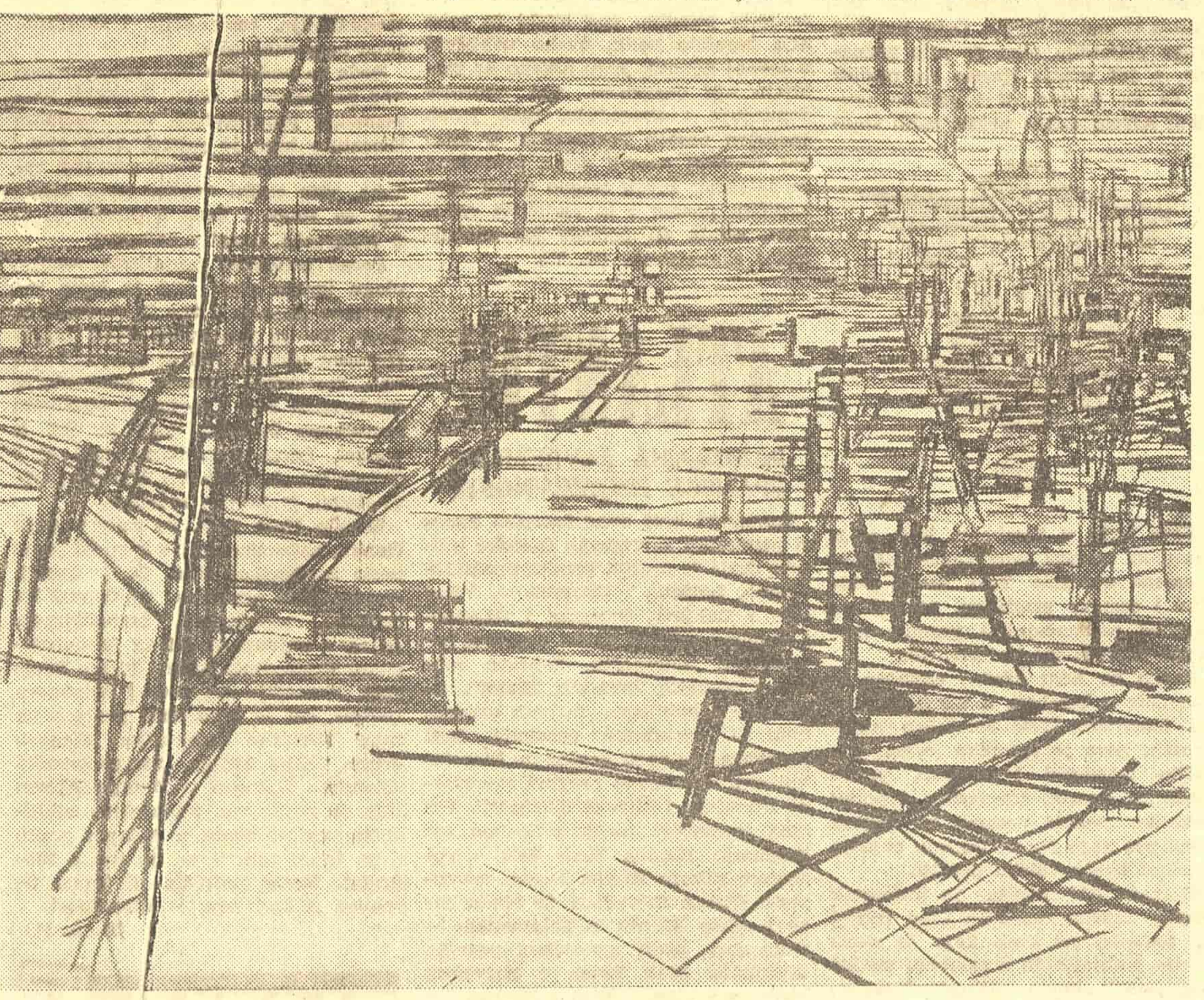
ANTOLOGIJA JUGOSLOVENSKE PRIPOVEDAČA U MAĐARSKOJ

Pre izvesnog vremena u Mađarskoj se pojavilo antologijsko delo »Savremeni jugoslovenski pripovedači« (Izdavačko preduzeće »Evropa«, Budimpešta, 1960.). Izbor pripovedaka je izvršio Stojan D. Vujačić, a prevodioci su Zoltan Čuka, Kalman Dudás, Sandor Ieš i dr.

U ovu antologiju su ušle po jedna pripovetka V. Nazora, V. Petrovića, I. Samokovlije, S. Kolara, J. Kozaka, I. Andrića, M. Križevca, I. Dončevića, C. Kosmača, M. Crnjanskog, V. Desnice, V. Kalebina, N. Simića, M. Kranjca, R. Marinkovića, I. G. Kovačića, M. Lalića, B. Čopića, S. Janevskog, A. Isakovića, M. Pavlovića.

DOBRIŠA CESARIĆ DOBITNIK »ZMAJEVE« NAGRADE

Ovogodišnju »Zmajevu« nagradu Matice srpske dobio je pesnik Dobriša Cesarić za zbirku »Odabrane pjesme«. Cesarić je sedmi dobitnik ove nagrade.

VJERA DA SILVA: KOMPOZICIJA

PRIČA »KNJIŽEVNIH NOVINA«

Gospođa Natalija

Jednog kasnog popodneva u našem gradu desilo se čudo. Sjedio smo na stepeničastu pod spomenikom, kao i svake ljetne večeri, razgovarali o jednoj gizdavoj plavoj djevojčici koja se tog jutra prvi put pojavila na plaži, zapravo više razmišljajući kako da joj se približimo, kad Petar, koji nije pripadao našem društvu, ali bi ponekad sjedio zajedno s nama, dotrčao sav nekako čudno unevjerjen i zadihan. Reče nam:

»Jeste li čuli?... Gospođa Natalija je danas popodne napravila čudo!»

Dobro smo poznatali staru gospođu Nataliju i približno znali šta znači čudo. Niko se od nas ne pomjeri s mjesta, ničim ne odavajući važnost Petrovim riječima, jer dovoljno smo bili upoznati koliko je ta stara udovica čudna, kao što su uostalom i sve stare usamljene žene na izvjestan način čudne, a i tu samu riječ samo nemilosrdno upotrebljavali, da joj i više ni pravo značenje nismo znali.

Onda Petar viknu: »Pravo čudo! Pravo!»

Zapravo Petar je bio taj koji je čitav grad uzbuđio. On je tog predvečera optrčavao od jedne grupe ljudi do druge, od onih što su se skupljali u Rončevoj kafani, pa do mladih učitelja što su u Prosvjetnom klubu igrali bilijara, a mi smo bili među posljednjima koji su saznali za tu novost. Svuda su primali sa rezervom njegovu priču, mada su slušajući je značajno vrtili glavom. Tako grad postao prvo nepovjerljivo, onda zainteresovan, a zatim stvarno i uzbuđen.

Petar nije bio jedini prisutan kada je gospođa Natalija napravila čudo. Isem Petra tu su bili gospodin Urošević, jedini zlatar u našem gradu, i gospodin Svenk, stari penzioner sa panama šeširima i štapom koji je imao izrezbarenu dršku. Ali oni nisu bili kao Petar tako glasni i bučni što se tiče tog velikog događaja, oni su na mnogobrojna pitanja samo kimnuli glavom, što je, istini za volju, još više zagolicalo građane, ali i uvjeravalo da se nešto stvarno i desilo.

Naši očevi se sjećaju kada je gospođa Natalija došla u naš grad. Ona je stigla one godine, upravo onog dana, kada je stigao i prvi voz. Ona je bila divna dama sa pelerinom, koja je preko svog pogleda i osmjeha donijela komadić Evrope u našu zabitu varoš. Koracala je odvažno i gipko i svi ljudi koji su došli da vide voz, vidjeli su gospođu Nataliju. Priča se da su mnogi vidjeli samo tu divnu damu iz svijeta, kako trijumfalno ulazi u grad da se iz njega više nikada ne vrati, zaboravivši da cvijećem okite čudnu mašinu koja ide tražnicama. Uostalom, mnogo se toga pričalo o tražnicama i čudima gospođe Natalije, mnogo pričalo i mnogo zaboravilo.

Muž gospođe Natalije bio je važna ličnost. Ali pored toga što je bio uticajan i odgovoran, bogat i ugledan, on je postao poznat i po svojim konjima za jahanje, po velikom globusu koji je stajao u njegovom radnom kabinetu, a bio je i pretplaćen na novine. Govorio je nje-mački ako je bilo potrebno, ali te potrebe u našem gradu nije imao. Stoga je najveći dio svog slobodnog vremena provodio sa svojim konjima.

A njegova žena, da nije žena tako uglednog čovjeka, mogla bi da svise od dosade. Jer ona je tamo negdje u svijetu iz kojeg je došla, iz kojeg je, činilo se, kao zalutala, kao pala s neba u naš grad, imala zabavan i raznolik život, imala dostojno društvo. A ovdje, ona je prvih dana svog dobrovoljnog prgonstva ostajala sama, dok joj je muž obavljao važne državničke poslove ili jahao konje, usamljena tumarala po sobama koje su još uvijek vonjale po lizolu i svježem moleraju, stajala izvan prozora i odmaknuvši zavjesu gledala u jesenje nebo i jesenje prolaznike.

I jedne subote grad čudno postade svečan. Nije bio okičen, nije bilo zastava, ali se ta svečanost, taj veliki događaj osjećao u razgovorima ljudi, u uzurbanom četkanju nedeljnih odijela i peglanju dekolitiranih haljina za izuzetne prilike. Gospođa Natalija je pozivala na soare.

Poziv su dobili svi oni koji su se usudili, koji su imali dovoljno hrabrosti i takta da pošalju buket cvijeća gospođi Nataliji u znak dobrošlice i svi oni koji su se povalno izražavali o konjima njenog muža. A takvih izabranika nije bilo baš malo. I tog večera, tog prvog soarea, prve čajanke, prvog krabuljnog plesa, bilo je toliko ljudi i žena, da je petosobni stan bio pomalo tijesan, tijesan naročito stoga što je za toaletu bilo potrebno više mjesta.

Piše su služili konobari iz Oficirskog doma. Svirali su, nažalost, isti muzičari koji sviraju na Novu godinu, ali njihova svirka nije bila naročito primjedniva, jer se najviše obračala pažnja gospođi Nataliji i njenom mužu. Gosti su bili zadovoljni i ushićeni, općarani i zaneseni. I na kraju kada su počeli da se razilaze kućama, veseli od slatkog vina, koje je nabavljeno negdje iz inostranstva, ili možda samo iz Sarajeva ili Zagreba, veseli od veselog osmjeha gospođe Natalije, svi gosti su bili pozvani ako su u mogućnosti i ako im to neće oduzimati od njihovog dragocjenog vremena, dragocjenog provincijskog vremena, da ponovo iduće subote dođu u ovaj dom.

I iduće subote je bilo isto tako lijepo, i narednih pet subota je bilo sarmantno i zabavno. I tako je to bivalo mjesecima i godinama, gospođa Natalija sa svojim mužem pravila je zabavne večeri i našem gradu pružala rijedak doživljaj, centralni događaj oko kojeg se sve vrtilo, ljubavi i poslovi, konji i modni novitefi.

Tako je naš grad živio od subote do subote. Tako je prošlo mnogo veselih subota i nekoliko tužnih, kada je muž gospođe Natalije nesretno pao s konja i svoju plemenitu dušu ispustio nakon tri dana.

Tih nekoliko tužnih subota, tužnih sjedeljki na kojima se oplakivalo vrtli građanin i uzoran muž, imale su posebnog značaja za čitav dalji život našeg grada. Te tužne subote su bile prelomne ne samo za gospođu Nataliju, koja od tada izgubi onaj svoj sarmantan izgled, nešto od žalosti, nešto od svojih nanizanih godina, one su bile prelomne i za onaj krug uglednih građana koji su imali čast da budu subotnji posjetioci tog proslavljenog doma.

Gospođa Natalija je, svakako, obukla crninu, koju više nikada nije skinula, a na njenom licu se pojavile bore, koje su ranije brižljivo bile sakrivane. Ljudi su razgovarali, tugovali za nesretno izgubljenim sugrađaninom, tugovali što više neće biti onako veselih, bučnih i razdraganih subota, žalili za vinom, svirkom i lijepim ženama koje su tu susretali. Ali ta žalost ne bijaše dugog vijeka, ljudi se brzo priviknuše na stari život bez igranki kod gospođe Natalije, zaboravivši njenog muža i zaboravivši i samu gospođu Nataliju.

Ali ne svi. Pravi prijatelji pritekoše u pomoć. Jer svakako bilo je potrebno tješiti unesrećenu ženu, priuštiti joj barem malo zaborava na preminulog supružnika, i nekoliko najodanijih prijatelja preuzeše na sebe tu dužnost. Najrevnosniji je bio gospodin Svenk, koji je u toj svojoj privrženosti i tješnju udovice otišao tako daleko, da gospođi Nataliji ponudi brak. Već se govorilo da je to samo pitanje vremena, zapravo dok uspomena na muža malo izbljedi, ali gospođa Natalija velikodušno otkloni ovu plemenitu ponudu starog penzionera i ustraja do dana današnjeg. Zlatar je opet sa svoje strane predlagao da mu proda izvjesne skupocijene predmete, kako je ne bi podsjećali na muža. Ali i tu žrtvu gospođina Uroševića ona odbi. I svi ostali koji su je tih subotnjih popodneva posjećivali, nastojali su da joj na kakav drugi sličan način pritegnu u pomoć.

I tako se ta tradicija subotnih sjedeljki i dalje nastavljala. One više nikad ne poprmiše

Sead FETAHAGIĆ

IZLOG ČASOPISA

IZLOG

DUHOVNI PORTRET A. B. SIMIĆA

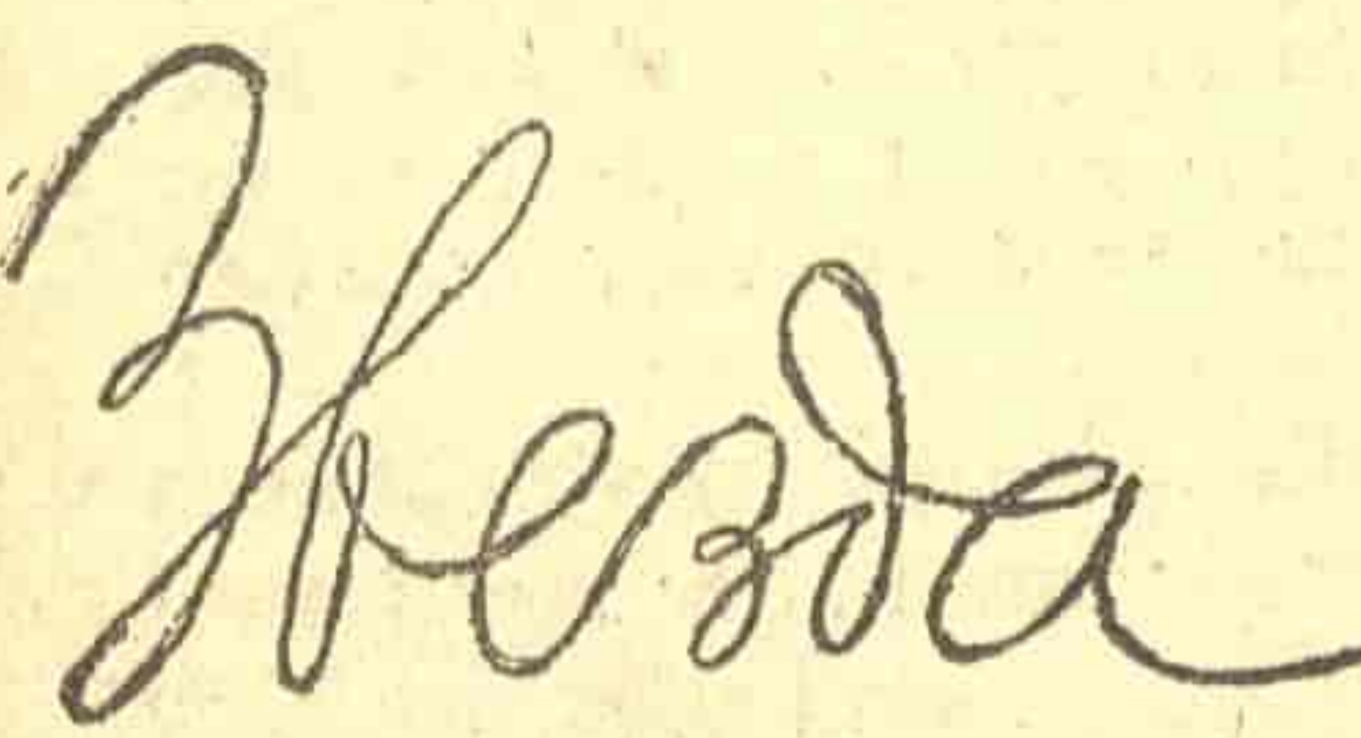
Povodom nedavnog izdanja sabranih dela Antuna Branka Simića, književna javnost se življe i intenzivnije zainteresovala za ovoga pisca, čije je delo, jednim delom, današnjem čitaocu bilo nedostupno i gotovo nepoznato. Osobito pažnju mnogi kritičari posvetili su kritičarskom liku A. B. Simića i među tim osvrtima ističe se ozbiljan, studiozan, objektivni i veoma promišljen esej Tomislava Ladana «Oko duhovnog portreta A. B. Simića», objavljen u februarском broju sarajevskog «Izraza». Uočavajući osnovne komponente Simićevog pesničkog i kritičarskog nastojanja i tumačeći ih na jedan nekonvencionalan, pronaljački i dosledno kritički način, Tomislav Ladan je naznačio nekoliko bitnih osobina Simićevog književnog dela, suprotstavljajući se time, indirektno, čitavoj jednoj tendenciji koja se u novije vreme sve snažnije oseća i koja preti da jednostrano i nepotpuno prikaže Simićeve zasluge za razvoj modernog duha kako u našoj poeziji tako i u književnoj kritici.

Tumačeći fenomen Simićevog angažovanja u književnom životu posle prvog svetskog rata, Ladan kaže: «Najboljima iz novog naraštaja pisaca nisu više odgovorni, domoljubni i stranački razlozi prvi atributi umjetničkog djela, a iznad svega i izraziti je nego kod ikoga prije a i za vrijeme njega — bilo je tako sa A. B. Simićem. Posljedica toga su dvije

najbitnije oznake njegovog duha: juristi i askeze. Oni koji jurisaju obično nisu asketi, jer jedno spada u krajnju kinetiku, a drugo u statiku. Ako se ona dva osnovna principa udruže u duhovnom kretanju, onda — pri temeljcima njihovog najpovoljnijeg omjera — očituje se rijedak stvaralački čin. Po većini pjesama i kritičkih radova Simić upravo na zapanjujući način otkriva ove dvije odlike. On se ustremio na ustaljenu tradiciju, ali i na razularenje pseudomodernu. Pokazujući time krajnju pokretljivost, u odnosu na nepokretnost zastarjelog, i plodno kočenje, u odnosu na brzopletost suvremenog, kao i izuzetnu strogost prema vlastitom pisanju.»

«... Stoga se nije libio pisati ni o slabostima onih pisaca u koje nije bilo probitačno taktirati ni u njegovom vrijeme. No ako se osupnuo na Andrića, onda je to bilo na onog Andrića koji nije najbolji. A kada su u pitanju bili — naprimjer — Vojnović, Nazor i Križeva radilo se o njihovim nesrećnim trenucima, koji, dakako, nisu tako rijetki kako se obično misli, jer — ako već i dobri Homer ponekad drijema — zašto da to ne bude i s ovim našim korifejima, koji su — istini za volju — i suviše mnogo pisali da bi im sve moglo biti baš izvrsno, pogotovu u početku, a tad ih je A. B. Simić i razmatrao. Stoga je posve nesumnjivo ono izvijenje izdavača (na kraju Sabranih djela) zbog piščevih kritičkih sudova o uvažanim piscima. Iako ovo — jasno — nije iz čista mira, ono stvarno ne treba nikome, a valjda najmanje piscima o kojima se radi.» (P.)

O APSTRAKTOJ UMETNOSTI

Polemiku s Bertranom Raslom, koji tvrdi da su optimizam i pesimizam pitanje temperamenta, s američkim neofreudistima, koji odbacuju «materijalni substrat psihičkih pojava», s predstavnicima nadrealizma («na čelu sa Salvadorom Dalijem»), koji na svojim platnima predstavljaju «košmare bezumljave; s Morijakom, koji tvrdi da je zemaljsko zlo neiskorenjivo, s američkim filozofom-idealistom Feliksom Adlerom, koji poriče svaki progres i koji je veći pesimista nego sam otac pesimizma» Sopenzauer, s sliderom francuskog katoličkog nadrealizma» Gabrielom

Marselom, koji tvrdi da je «smrt važnija od života, da umrli realnije žive, da je leš estetski lepši od najlepšeg živog čoveka», s nemačkim egzistencijalistom K. Jaspersom, koji takođe «brani smrt» i s katolicizmom kao ideologijom — M. Baskin u decembarskom broju časopisa, između ostalog, piše:

«Nekad se izvorom pesimizma smatrao raskol između ličnosti i socijalne sredine. Tada je on mogao imati delimično progresivni karakter. Pesimizam XX veka je, kao po pravilu, u potpunosti solidaran s kapitalizmom, njegov fanatičan zaštitnik. On je u raskoraku ne s kapitalističkom stvarnošću, već s narodnim masama koje se bore protiv eksploatacije. Pesimizam je postao forma antagonizma između «ja» i kolektivne, između ličnog i opšteg, između egoističkih htenja i društvenih potreba, između srebroljubija i patriotizma. Otuda nova, specifična problematika buržoaskih filozofa i sociologa, pisaca i umetnika — problematika osamljenosti, ne osamljenosti koja je karakteristična za «suvršene ljude» prošloga veka, već osamljenosti neprijatelja društva...»

A zar ne idu tim putem predstavnici apstraktno umetnosti, «bespredmetni», umetnici koji su objavili pravo na bezumlje, na objektivizaciju samo svoga «ja» u umetnosti? «Svet je sišao s uma» izjavljuju umetnici-nadrealisti. «Sveta upšte nema» spore sa njima bespredmetnici. «Svet postoji i on je lep kao nikada» odgovaraju milioni koji uspešno grade komunističko društvo — završava M. Baskin. (S. B.)

Les Nouve'les Litteraires

BOEMIJA DANAS

U broju od 12. februara Pjer Odine piše članak pod naslovom «Boemija 61». Podseća da ima tačno sto godina kako je umro Anri Mirze, čije je ime pisca romana o pariskim umetničkim boemima ostalo slavno. I ako su se prilike duboko izmenile, ipak boemija nije nestala. Pa kakav je njen današnji izgled? Na to pitanje pisac pokušava da odgovori u svom članku-reportaži.

Slikar Maksim Bario, koji je ovih dana dobio prvu nagradu u Salonu mladih, nije od toga došao lako. On kaže:

«Ne! Nikakve veze nema nekadašnja boemija sa današnjom. Danas ljudi više nisu iskreni kao nekad. Ali, razum se da ima i izuzetaka: simpatičnih pojedinaca, koji hoće da vas pomognu, da sa vama podelje poslednje mrve... Bio sam mehaničar u Lionu. Ono što me je držalo bilo je slikarstvo: izložbe, modernizam. Pikašo... I hteo sam da idem u Pariz. Jedan glumac iz muzičko-hola pomogao me je i doveo u Pariz. Iz koga nisam posteo više nikad izašao... Ipak, ni za koga od nas boemija nije bila laka, ni vesela, ali nije bilo drugog načina... Živeo sam na ulici više od šest meseci. Spas mi je bila devojačka soba, koju mi je ustupila jedna dobra žena. Od tada je počeo moj uspon...»

Slikar Moris Gaska, koji je prošle godine dobio prvu nagradu u Salonu mladih, odgovara:

«Mislim da poznajem prilike u kojima su nekad živeli Mimi, Rodolfo, Mizeta... Možda su oni imali šire poglede na život, i bili prikladni i iskreniji među sobom! Poznajem mnoge današnje boeme, i prave, i lažne... One kojima roditelji šalju novac i koji ispod izgužvanog kaputa kriju novu košulju. Ali ima i bede, velike bede. Proveo sam tri godine bez stanova. Samo mladost može da se zagreva snovima... Bilo je dana da se nisam mogao ni kretati, toliko sam bio izgubio snagu. Pa ipak, unutarnja sloboda podigla me je. Priznajem, pravu, mučnu boemiju ne voli niko... Mladi pesnik S. M., pošto se naglavdovao, radi sada kao sudopera u noćnom restoranu.

«Ja sam pesnik, i eto, radim noću. Svi boemi koje poznajem očajni su što tako žive. Oh, voleli bismo mi da imamo novaca, da se obučemo, da idemo u kino, i pozorišta koja nikad ne posećujemo, jer su suviše skupa za nas... Ipak, eto danju spavam i pišem, noću radim...»

Drugi pisac, koji inače crta karikature kredom po trotoaru i čeka da mu prolaznici bace nešto u šešir, kaže:

«Meni je materijalni život potpuno indiferentan. Glavno je moj roman koji pišem. Eto, ovo je način da sačuvamo svoju slobodu. I tako ipak svakoga dana napišem po nekoliko stranica svoga romana. Ali nije svakome kao meni... Meni je još dobro! Eto, nedavno je umro jedan boem u bolnici. Imao je talenta, ali nije izdržao. Razboleo se. Čutao je i umro ne žaleći se ni na koga... Nije izdržao! Boemija je uvek bila teška, i ako ju je Mirze prikazao suviše lepom, privlačnom...» (N. T.)

L'EXPRESS

CETIRI PESNIKA — JEDAN AUTOR

Poslednji broj pariskog «L'Express»-a donosi u svojoj rubrici «Poezija» članak od Anri-Zaka Dipiija u kome govori o jednom nedavnom i neobičnom otkriću u savremenoj portugalskoj poeziji.

Tek posle 24 godine od smrti portugalskog pesnika Fernanda Pesoa, doznalo se nedavno da je taj pesnik objavljivao pesme ne samo pod svojim imenom već i pod drugu tri različita pseudonima, koji su u portugalskoj poeziji bili smatrani za imena četiri potpuno različita pesnika.

Fernando Pesoa umro je 1935. godine u 47 godini života. Osim najužeg kruga prijatelja niko ga nije poznao, a još manje mogao da naslućuje da će taj kratkovidni i pomalo zbunjeni korespondent nekih većih trgovačkih kuća u Lisabonu, koji je u časovima između svog kancelarijskog vremena obalama Taga šetao gologlav i duboko zamišljen, postati jedan od najznačajnijih pesnika moderne portugalske književnosti.

Rođen na jugu Afrike, doveden je kao dete u Lisabon, u kome je proveo čitav svoj život. Neobično inteligentan, znao je nekoliko jezika, naročito francuski i engleski, pratio modernu poeziju tih jezika, i pored nekoliko plaketa pesama, na godinu dana pre nego što će umreti, objavio i jednu ovcu zbirku poezije.

U maju 1914. napisao je tridesetak poema, sasvim različitih i po stilu i po tematici od onih koje je pisao ranije, i objavio ih u zasebnoj knjizi pod pseudonimom «Alberto Kaeiro».

U toku godina, na sličan način postala su još dva pesnika: «Rikardo Reis» i «Alvaro de Kampos». Pesoa je njima izmislio i potpuno različite fizionomije, poetske i lične, pa tako i različite biografije.

Trebalo je da prođe četvrt veka pa da se otkrije da su ta četiri pesnika ustvari jedan isti čovek. Ali najlepše je to što je jedan od pseudonima, Alberto Kaeiro bio «učitelj» ostale trojice. Da, jer Pesoa je lično cenio tog svog «duhovnog sina» i čak smatrao ga za svog učitelja, jer se u svom ličnom delu dočine ugledao na njega, pa čak ga i hvalio u svojim kritikama.

Taj izmišljeni Kaeiro živi na selu u unutrašnjosti Portugalije, veruje samo u ono što vidi, po njemu samo mir i stalnošću mogu da daju pravu sliku sveta, jer svako uzbuđenje i strast menjaju linije i boju pejzaža. Delo Kaeira odiše provincijom i setom, svežinom čiste prirode: on je primer dezintelektualizacije i demistifikacije.

«Rikardo Reis» predstavljen je kao lekar koji se pošle dužeg lutanja po

svetu nastanio u Braziliji; on je ezoterik, koji odlično poznaje latinski i klasičku.

A «Alvaro de Kampos», najmoderniji od sve četvorice, marinski je inženjer, moreplovac, strastan liričar koji se bori sa samim sobom, između očajanja i oduševljenja, sadizma i utimanizma da bi pevao o lepim sadašnjici u svojim «pobedonosnim odama».

Najzad, sam Fernando Pesoa lično, osoba tajanstvena, najmanje poznata, zbunjena, spletena, zahvaćena hermetizmom, zadovoljna nekim neodređenim bodlerijanstvom svoga vremena, pripada «republici aristokrata», pisac je lirskih pesama u kojima je hteo da se pokaže tajanstven i zanesen tišinom.

I tako, sada vidimo da su ta četiri različita pesnika, dok svaki za sebe nije naročito velik, ovako uobličeni u jednoj ličnosti, koju nikako ne razbijaju ni dezavulu, već naprotiv dopunjuju i obogaćuju, ipak jedan značajan pesnik Portugalije. U čitavoj svetskoj poeziji nema preesdana da je jedan čovek mogao pisati tako različite poeme i iz različitih aspekata; otuda on postaje još značajniji i zanimljiviji. (N. T.)

ATLANTIC

PANORAMA SAVREMENE ŠPANSKE KNJIZEVNOSTI

Januarski broj ovog časopisa donosi panoramu savremene španske kulture (koja je svojim vršnim predstavnicima, Lorkom i Unamunom, Pikašom i Dalijem, Ortegom i Gasetom i drugima, učinila veliki doprinos savremenoj umetnosti), zapravo tekstove poznatih španskih filozofa, i umetnika i publicista, mahom emigranata ili pripadnika opozicije, koji predstavljaju opšti pogled na špansku kulturu, a posebno pogled savremene literature i likovne umetnosti. Veoma zanimljivi među prilozima su: Reportaža Kamila Hose Sele o poznatom slikaru Huanu Mirou, memoarski članak Salvadora de Madarijage o «Don Kihotu iz Salamanke» — Unamunu, tekst američkog pesnika Arčibalda Mak Leiša o najvećem živom španskom pesniku Horheu Giljenu i članak mladog pesnika i romansijera Marijana Garsije «Moderni romani», o kome će biti reč.

Pandan nagradi Gonkur u Španiji je nagrada Nadal, ustanovljena 1944. kao uspomena na poznatog prozaistu Euheniya Nadala. Ova nagrada, vrlo slično Gonkurovoj, određuje u okvirima dozvoljenog, ukus i manir u savremenom pisanju u Španiji. Prva nagrada Nadal bila je dodeljena mladom spisatelju Karmen Laforet za roman «Nada», što znači — ništa. Otada, posredstvom ove nagrade, stvoren je nov stil pisanja romana nazvan Nadalizam. Od 1945. isključujući romane pisane u izgnanstvu (najznačajnija su dela Artura Barea, Ramona Sendera i Salvadora de Madarijage), španski roman karakterišu dva osnovna manira: Nadalizam, čije je glavno obeležje insistiranje na romanima bez konvencionalnog zapleta i pikaresknogrotesknog manira. Posebno, nadalizam čine tri karakteristike: amaterizam, pisanje bez sadržaja i morbidni interes za mračne i niske strane života, kao i pokušaj da se po ugledu na Džojza

i v. Vulf potpuno isključujući klasična naracija. Za glavnu svoju osobinu, pisanje bez teme-sadržaja, ovaj manir duguje nesumnjivo uticaju Pia Barohe (1882.—1956.) čiji je metod sastojao u pisanju bez ikakvog plana smišljenog unapred koji bi po njemu falsifikovao inspiraciju. U njegovim romanima nekad se nešto dešava, a ponekad baš ništa, u njegovoj naraciji nema početka ni kraja, pa ni pravca. Njegov nihilistički pogled na svet formiraju opšti utisak mehanholije, rezignacija i fatalizam pred bespomoćnošću.

Beda za nadalizme nije komponenta već protagonista čela. Svakako najpoznatiji predstavnici ove socijalne literature koja je prevashodno optužava nehumanom i korumpiranim režima, više etički vredna nego estetski, su Huan i Luis Gojziso (prvi u emigraciji, drugi u zatvoru).

Pored pristalica nadalizma, veliku ulogu igraju pisci čija je tema savremena Španija i pna iz bliske prošlosti. To su pre svega Hose Maria Hironela (Čovek, Milion mrtvih i dr.) koji realistički opisuje predvečerje građanskog rata i potpuno obuhvata savremenu Španiju koja je još u traumatičnom tematičkom bavi se i spisateljica Ana Marija Matute (Mrtvi sinovi, Najranija pećanja).

Kamilo Hose Sela, po autoru ovog članka, najznačajniji je španski pisac posle građanskog rata. On je razvio «romantizam apsurda», nakon što ka prošlom, zamršenom, beznačajnom. Njegov univerzum sličan je univerzumu Hijeronima Boša i Pitera Brojela. Komedije del arte i Salvadora Dalija. On je groteskno podigao na rang literarne kategorije. Njegova druga velika knjiga, roman-hronika «Košnica» štampan u Buenos Ajresu 1952. je groteskna, pitoreskna, nihilistička vizija života u jednom gradu (nije teško otkriti da je reč o Madridu). Nema sadržaja ni teme. Osnovna je impresija — apsurdnost. (B. A. P.)

TAGEBUCH

KNJIGA O AUSTRIJSKIM JAKOBINCIMA

Januarski broj ovog bečkog lista donosi, pod naslovom «I u Austriji je bilo Jakobinaca», osvrt Hilde Koplenig na knjigu Ernsta Vangermana «Od Josifa II do Jakobinskih procesa». Knjiga se pojavila 1959. godine u Londonu.

Vangerman je brižljivo pripremao svoju knjigu, kaže Hilde Koplenig. On je dugo radio po austrijskim arhivima, ali ne kao arhivar, koji od jednog drveta ne vidi šumu, već kao marksistički obrazovan istoričar. Zato za njega Josif II nije figura iz čitanki, kao ga često u Austriji predstavljaju. On je bio, kao i njegova majka Marija Terezija, kao i Fridrih «Veliki» u Pruskoj, kao ruska Katarina II, «prosveteni monarh». Josif je poznavao literaturu prosvetljenosti, ali ipak bio je pre svega apsolutni monarh i samodržac.

Vangerman dalje prikazuje komplikovane i često protivrečne prilike

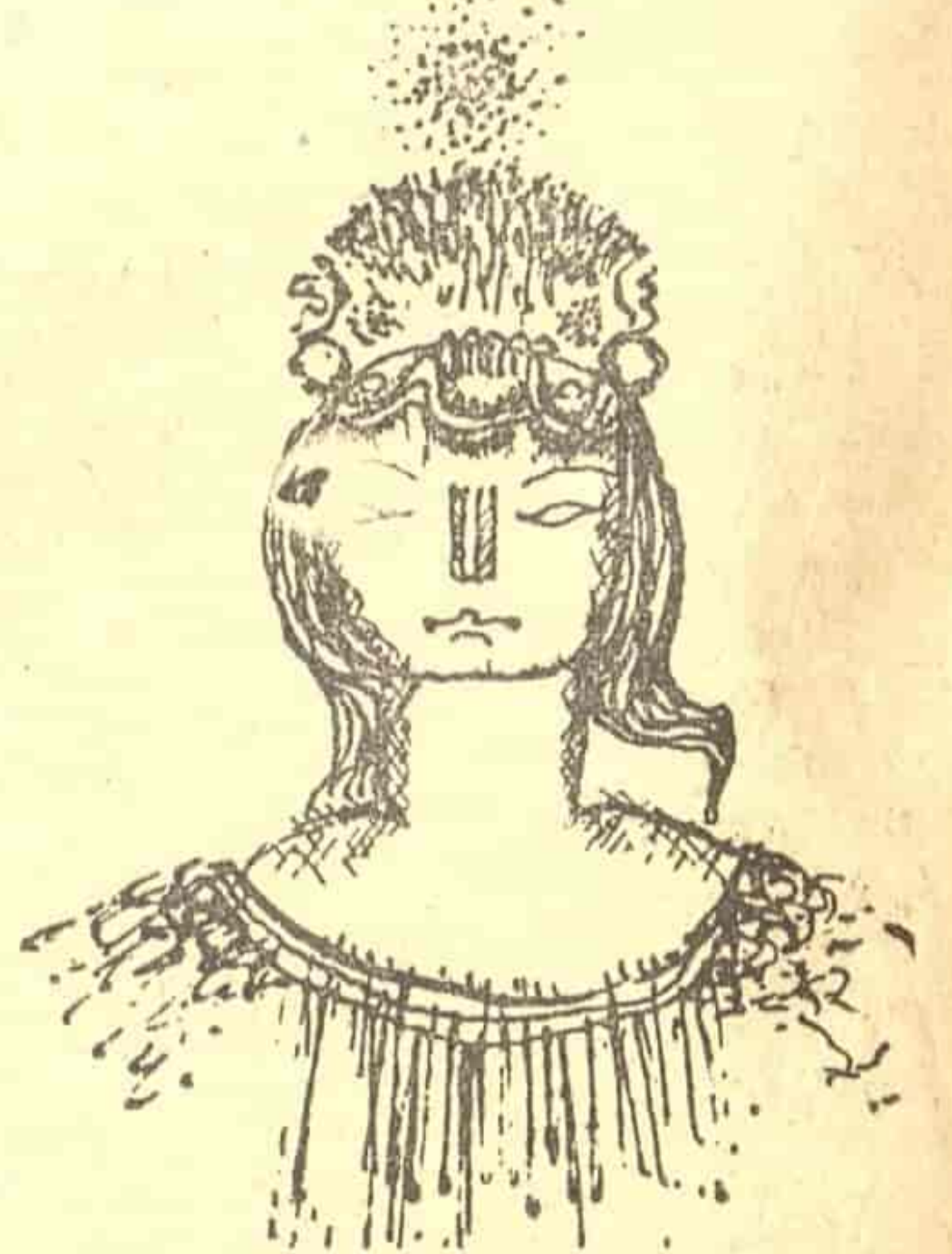
u kojima se Austrija razvijala iz prosvetlene apsolutističke monarhije u policijsku državu. Značajnu ulogu u tome odigrao je proces protiv «Jakobinaca», koji je poslužio kao sredstvo za zastrašivanje opozicije. Mada i sami austrijski «Jakobinci» nisu imali mnogo zajedničkog sa francuskim — bili su to kružoci i grupe činovnika i intelektualaca (brojniji i sa jasnijim političkim programom u Ugarskoj nego u Austriji), koji su ostvarenje svojih planova očekivali što od monarha i čiji je najveći greh bio što su pozdravljali događaje u Francuskoj, o kojima su dobijali samo sture vesti — ipak su smetali novom caru Francu II koji je došao na vlast posle prosvetljenih apsolutista Josifa II i Leopolda II. Jakobinskim procesima 1795. godine počeo je period najcrnje reakcije. Svi napori «prosvetljenih» činovnika iz vremena Josifa i Leopolda nisu mogli sprečiti da se Austrija ne pretvori u policijsku državu. Sto se knjiga pojavila u Engleskoj i na engleskom jeziku, a ne u Austriji, još je jedan znak trajanja austrijskog duhovnog zaostajanja začetog još u tom periodu, zaključuje Hilde Koplenig. (I. S.)

Heba

O NOVINAMA U SOVJETSKOJ LITERATURI

«Nova forma je, kaže između ostalog Ark. Eljaševič u svom polemikom članku «U potrazi za «reaktivnim stilom» (januarski broj časopisa) neraskidna od nove sadržine. Jedino nova sadržina može da rodi novu formu... Ali nova sadržina ne može automatski da rodi novu formu. Ona sama se materijalizuje samo kao rezultat pojave te nove forme.»

Budući da je tematika sovjetske literature aktuelna stvarnost, dakle stalno nova, zahtevi nekih sovjetskih kritičara i teoretičara da sovjetska literatura mora da nađe nove stilove, po Eljaševiču su neopravdani. «Mogu li se smatrati istinski novatorskim, kako to tvrde buržoaski teoretičari, dela Džemsa Džojisa, Marsela Prusta ili Franca Kafke zbog toga što oni odbacuju prihvaćene zakone epske kompozicije i zamenuju ih kompozicijom zasnovanom na lažnim ideološkim i subjektivnim premisama? Mogu li se smatrati novatorskim predstavnici danas u Francuskoj moderne «nove škole» koji svojim odbacuju slikanje karaktera i razvijaju žanr iracionalnog lirskog monologa u prozi? Mogu li se smatrati novatorima lavovci s njihovim prenegrevanjem forme, koji pokušavaju da zamene dokumentarnim opisivanjem fakata ili Boris Piljnjak koji umetnički tekst prekida opširnim statističkim izlaganjem, ili Dos Pasos s njegovim «kinookom» i montažom oglasa i isečaka iz novina?» (S. B.)

IZ STARIH DANA

Kako je proslavljena stogodišnjica smrti Dositeja Obradovića

Oktoobra 1909. Glavni odbor Srpske književne zadruge prihvatio je pismeni predlog svoga člana d-r Jovana Skerlića, da SKZ preuzme inicijativu da se organizuje proslava stogodišnjice smrti Dositeja Obradovića 26. marta (8 aprila) 1911. Prihvatajući taj predlog uprava SKZ nije želela da o njemu sama donosi konačnu odluku, već se jednom okružnicom obratila za mišljenje «svima kulturnim i prosvetnim ustanovama u Srpsstvu i Jugoslovenstvu».

Obrazlažući zašto se SKZ pojavljuje kao inicijator ove proslave, u okružnici se kaže «da SKZ ima zadatak koji najbliže odgovara zadatku Obradovićevu, jer i ona u lako pristupačnim izdanjima širi korisna znanja i zrelu zabavu u sve slojeve našega naroda, u sve pokrajine i u sve veroispovesti» a «svuju svezu u raju sa Dositejem», SKZ obeležila je time «što je u prvom izdanju prvoga kola svojih izdanja štampala »Život i priključenja» njegova a u dočimjim knjigama dala najbolje izdanje glavnih spisa njegovih». SKZ tražila je od onih kojima se ovom okružni-

com obraćala da joj «izvole saopštiti svoje mišljenje o načinu na koji bi trebalo izvesti ovu proslavu, pa da najbolje izrazi zahvalnost svekolikoga naroda našega neumoljivo učitelju svom, Dositeju Obradoviću».

Ova okružnica bila je upućena svima našim prosvetno-kulturnim društvima i ustanovama u Srbiji i Crnoj Gori i van njih u Austro-Ugarskoj i Turskoj. Inicijativa SKZ prihvaćena je sa opštim odobravanjem, pa su u odgovorima dobijeni predlozi poslužili za utvrđivanje programa svečanosti.

Posle toga na jednoj široj konferenciji, održanoj u Beogradu 12. februara 1910, obrazovan je Odbor za proslavu stogodišnjice smrti Dositeja Obradovića, čiji je predsednik bio Stojan Novaković a sekretar d-r Jovan Skerlić.

U Beogradu je proslava obavljena na najsvetčaniji način 26. marta (8. aprila) 1911. Po običaju vremena, proslava je počela pomenom u Sabornoj crkvi koji je služio mitropolit. Narodna skupština je održala svečanu sednicu. Jovan Skerlić je održao predavanje u Društvu slobodne misli o Obradoviću «kao prvom slobodnom misliocu na slovenskom jugu». Narodno pozorište dalo je svečanu predstavu «Mladost Dositeja Obradovića» od Koste Trifkovića. U Beogradu, celoj Srbiji i Crnoj Gori u svima školama održana su predavanja o Dositeju i njegovom delu a sem toga održane su i naročite svečanosti u Kragujevcu, Leskovcu, Rači i Pirotu.

Predavanja su održana i u svima srpskim školama u Banatu, Bačkoj i Sremu a naročite svečanosti održane su u Pančevu,

Adi, Starom Bečeju, Sentomasi, Somboru, Irigu, Sremskim Karlovcima i Novom Sadu a u Velikoj Kikindi proslava je obeležena otvaranjem narodne knjižnice. U Zagrebu proslava je obavljena u srpskoj osnovnoj školi. U Bosni i Hercegovini, pored predavanja u svima srpskim školama, svečane proslave su održane u Sarajevu, Mostaru, Banjoj Luci, Reljevu, Stocu, Ljubuškom i Konjicu.

U Dalmaciji u malome selu Orliću na Kosovu, uz veliko učesće naroda, otkrivena je spomen-ploča Dositejevom boravku u tom mestu u kome je on napisao svoju «Bukvicu». Svečane proslave su održane u Zadru, Šibeniku i Dubrovniku a u Kninu proslavu su organizovala sva tadašnja srpska i hrvatska društva. Proslave su obavljene i u Skoplju i Bitolju a pomeni su održani u Visokim Dečanima i Hilandaru.

U Pragu je Srpsko akademsko društvo «Šumadija» priredilo svečanu akademiju na kojoj su govorili: d-r J. Mihal o životu i

IZLOG KNJIGA

BRANKO L. LAZAREVIĆ

Devojke iz Kirišane

(Bagdala, Kruševac, 1960.)

Vreme kada je nastala ova poezija ostalo je daleko za nama. Ali, ono što je »U devojka iz Kirišane« i danas živo, ono što toj lirici daje izvesnu draž, što je u stanju da nas ponese, iskreno uzbuđi i stvori u nama autentičan umetnički doživljaj, jeste jedno izvanredno humano osećanje, poverenje u snagu reči i njen delotvorni smisao, vera da je i samo ukazivanje na zlo u nama i oko nas, jedan vid vrlo efikasne borbe protivu zla.

Branko L. Lazarević napisao je dosta stihova koji su i bolji i lirskiji nego što su pesme u ovoj zbirci. Ali je isto tako sigurno da ni u jednoj Lazarevićevoj knjizi humanistička nota nije do te mere dominantna, do tog stepena izvučena u prvi plan kao što je to u knjizi o kojoj je reč. O ljudskoj bedi i o problemima u vezi s njom i oko nje napisano je do sada na hiljade stihova, pa ipak ova mala i nenametljiva zbirka govori o jednom vidu ljudske bede i moralnog poniženja, na jedan način koji može da nas uzbuđi i uzbuduje. Lazarevićevi stihovi ne tako retko podstiču na razmišljanje i oni prisiljavaju čoveka da se njima bavi i onda kada je zaklopio korice ove knjige. I to ne samo blažodareći tome o čemu govore nego i tome kako govore.

A to je nesumnjivo značajan podatak. Podatak da je pesnik umeo da nađe pravu reč, da je i znao i hteo i mogao da oseti probleme svoga vremena, da se odredi prema njima i da povodom njih govori sveži i nekonvencionalno, jezikom pesnika, koji i onda kada po neki stih zazvuči disharmonično, kada u želji da bude jasan do kraja zapadne u nešto pre naglašenu deklarativnost, koji i onda kada fraza potiskuje misao, ume da bude i ostaje, pesnik.

»Devojke iz Kirišane«, svakako ne predstavljaju knjigu o kojoj se može mnogo govoriti, ali nesumnjivo predstavljaju poeziju koja se i kakva se može sa zadovoljstvom čitati i iskreno i prisno voleti.

P. P. Č.

LUJO ĐANOVIĆ

Crni fenjeri

(Matica Srpska, Novi Sad, 1960.)

Zbirka pesama jednog autora manje je »ili« više autentično svedočanstvo jednog življenja, njegovih vremenskih, prostornih i izvesnih misaonih kategorija. Razumljivo je da su »Crni fenjeri« mladog pesnika Ljude Danovića (baš zbog njegove mladosti) obeleženi jednim permanentnim vremenskim i prostornim kretanjem, nedovršivom seobom iz detinjstva i svešću da povratka nema ni na koji način i ni u kom obliku. Njegov »glas je sačuvao boju detinjstva«, boju koja je najviše mladalačka upravo u trenutku kada pesnik želi da se predstavi kao tmurni, pomalo dezorijentisani i rezignirani skitnica koji »svetom juri zore a sumrake stiže«, boju koja varira od tonova setne usamljenosti, životne osiromašenosti do onih bogatih i plodnih nijansi navrele radosti. I baš to vreme, razumljivo po svojim sadržinama i okvirima trajanja i proticanja najbolje je pesnik definisao kao »vreme u kojem se ljudi ne snalaze«.

Svoja misaona i emotivna doživljavanja

vanja pesnik je ostvario u ambijentu nekada napuštenog zavičajja, potom nove, uzavrele sredine, i najzad u predelima pomirijive, uvek nam predane i uvek čiste prirode. Ne potencirajući granicu jave i sna pesnik često upućuje svoje sadržaje tom neutralnom i naizgled ravnodušnom svetu prirode u kome nalazi odgovarajuća raspoloženja.

Mladi pesnik se sa istim oduševljenjem predaje najrazličitijim raspoloženjima, mislima i stanjima. Od izvesnih maglovitih, pasivnih, čak nesrećnih stanja (»bi beše mi sve do Kosova ravno«), preko neke crne i uzbuđene naježenosti, raspoloženja se iznenadno menja u dostranožnu uživanja u nekoj plodnosti, zvučnosti, mirisu, u nekoj unutrašnjoj ljubavi sveta.

Govor pesnikov je raznobojan kao i njegova misao. Jedan deo pesama karakteriše izvesna sveobuhvatna stičnost, monotonijska, a deskriptivni putevi stvaranja ne donose dovoljno živosti i sugestivnosti. U nekim pesmama, pak, opis je zamenjen naracijom, samim tim i našim aktivnijim učestvovanjem u stvaranju i doživljavanju poteskog teksta. Napomenimo još da Danovići poseduju prilično izgrađeni osećaj za melodiju i ritam govora, ali da je, na žalost, sadržajnost teksta ponekad podređena i žrtvovana tom pozitivnom i neophodnom kultu.

Tako je, koračajući manje-više utabanim stazama manira a i sadržaja, još jedan mladi pesnik dao glasa od sebe, koji je, kao i izvestan broj sličnih mladih glasova ipak vredno čuti.

Judita Salgo

JORGE AMADO

Kapetani pješčanog spruda

(»Zora«, Zagreb, 1960.)

Knjiga latinsko-američkog pisca Jorge Amada pripada onoj grupi beletrističkih dela koja su, uglavnom, interesantna više kao zbir podataka o lokalnom koloritu braziljskih šuma i plantaža, više kao zbirka ljudskih dokumenata o svirepim i dovima eksploatacije rada — nego kao ostvarenja dubokih, neporecivih umetničkih kvaliteta. Amado tečno priča, ne zaobilazi problem niti ga ispunjava svojim refleksijama od jednog opširijeg misaonog značenja. U centru Amadove pažnje nalazi se deskripcija problema, njegova socijalna suština i težnja da se lakom beletrističkom interpretacijom dočara atmosfera zbiljanja ali ne i da se otvore perspektive nekih rešenja.

Sve je to, u suštini, literatura koja nije od nekog posebnog interesa i koja je po strani od većih dometa savremenog pripovedačkog postupka. Ali, istini za volju treba reći i to da, kao informisanje, donekle repertoško kazivanje po pripovedačkom postupku, »Kapetani pješčanog spruda« je knjiga koja daje veoma upečatljivu sliku života besprizornih u Brazilu i niz onih posebnosti koje prerastaju u probleme života braziljske omladine. Međutim, socijalna nota u ovom romanu ne utiče na to da ga ne shvatimo kao ono što on zapravo jeste: zabavna literatura od koje ne treba tražiti neke veće umetničke senzacije ili dublje emotivne doživljaje. Naravno, to ne isključuje interesantnost ove proze u časovima odmora.

Prevod sa portugalskog uspešno je ostvario Ladislav Grakalić. B. P.

DRAGAN BOŽIĆ

Zarobljenik bez broja

(Matica srpska, Novi Sad, 1960)

U »Zarobljeniku bez broja« bezbrojni su neizraziti i neoriginalni stihovi, stihovi koji posećaju na zapise iz spomenara, hladni i bez ličnog izraza, bez ikakvog samosvojnog akcenta i stava pesnika prema životu i svetu. Nevešto i nespretno, boreći se često sa najelementarnijim početništvom, Božić na jedan prevashodno konven-

cionalan način, bez razvijenog osećanja mere, transponuje jedno svakodnevno i svakidašnje osećanje sveta. Ne uspevajući da nađe svoj izraz, da saopšti svoje doživljaje na način koji bi mogao da nam bude prisnan i koji bi mogao nešto da nam kaže, Božić pribegava oveštanim, klišeiranim izrazima, poetskim slikama koje su toliko dobro poznate i banalne da nisu u stanju da nam bilo šta kažu i bilo šta sugerišu i koje primamo hladno, bez imalo uzbuđenja i bez trunke interesovanja. Ono što je najnezgodnije u »Zarobljeniku bez broja« jeste činjenica da mi nismo u stanju da se bilo kako emocionalno ili afektivno odredujemo prema tom pesništvu.

Ja ne znam da li postoji jedan balnami rekvizit, a da ga Božić nije u-

potrebio ili, tačnije zlopotrebio u ovoj zbirci. Tu je neizbežna »traka žaljenja koja se proteže u duge kilometre«, nije izostavljeno ni sunce koje »unesse cveće u naše male prozore«, prisutna je i »vatra u koju padaju ptice detinjstva«, i čitav niz takvih, i sličnih, i gorih trivijalnih banalnosti pomoću kojih se mogu, kao što to Božić rečito pokazuje, pisati stihovi, ali koje, srećom, nisu dovoljno da ti stihovi postanu i budu poezija. U traganju za tim banalnostima, slatunjavim opštim mestima i slatkastim neukusom svake vrste mogli bismo da ispisujemo mnoge stihove poput ovih:

U meni je uredila mali letnjakovac i ostavila pčele svojih glasova koje zuje oko srca i ranjavaju ga metcima lepote. — da pronalazimo čitave pregršti ovakvih »nesvakidašnjih« iskustava, kao da se »svjetovi nišu pod tonama vetra«, da su kola mladosti bezbrizna, a da se opet iz raznorodnih delova ne može izdvajati kip koji bi postao dečak i tako dalje, i tome slično, i tako gore. Ali, ono što nikako ne bismo mogli da pronademo i pored najbolje volje i pored najvećih napora, to je iskra autentične i nepatvorene poezije.

Predrag Pročić

EURIPID

Medeja, Hipolit, Ifigenija

(SKZ, Beograd, 1960.)

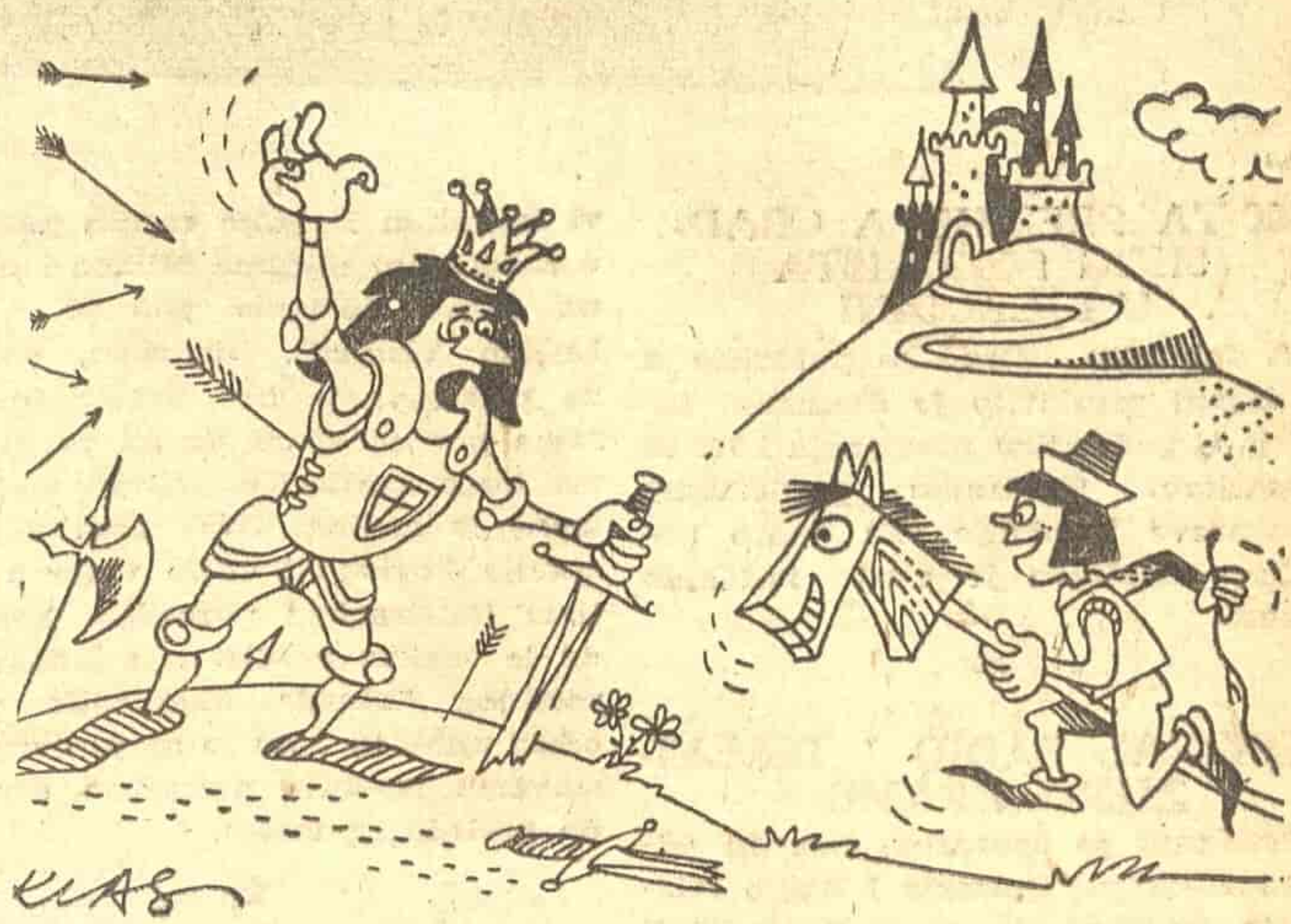
U verbalnom duelu između Eshila i Euripida — u Aristofanovim »Zabavama« — koji je kao rezultat trebalo da donese prvenstvo među tragičarima, Euripidov argument je da on na scenu dovodi »stvari iz običnog života i poslova«. Ako posle skoro 2.500 godina nesmanjeno intenzivnog interpretiranja iste teme iz mnoštva zatrašujuće autoritativnih pera nije apsurdno činiti distinkcije, izdvajati

VJERA DA SILVA: ZIMSKI PEJZAZ

Aleksandar KLAS

ČAS ISTORIJE

KRALJEVSTVO ZA KONJA!
— ZA VOJVODSTVO CE VAM I OVAJ BITI DOBAR!

bitno od nebitnog i otkrivati suštinu jednog pisca — a čini se da jeste — ova replika, u razvijenijem obliku, mada izvađena iz konteksta jednog komedijskog dijaloga, čini bit knjizevnog dela trećeg velikog grčkog tragičara.

U genzi grčke tragedije, od Eshilovih likova herojskog oblika u konfliktu sa bogovima, Sofoklovih simbola tragične ljudske sudbine, krivaca bez krivice koji nisu samo žrtve već i ponosni i snažni nosači svog tragičnog bremena, Euripidov čovek učinio je pravu revoluciju. Nije, otud, čudno nimalo što je Aristofan, poštuvalac Homera i Hesioda u Euripidu, učenicu Heraklitovom i Protogorinom video rušioca dobrih tradicija. U procesu demistifikacije i humanizacije čoveka Euripid je prvi pesnik, jer Sofokle je uprkos tehničkim izmenama i izvesnih smelih devijacija u tradicionalnom pogledu na svet, ipak bio Eshilov učenik smatrajući sebe pesnikom i vaspitačem, koji nije prihvatio klasičnu viziju života sa njenim apsolutnim vrednostima.

STRATIS MIRIVILIS

Život u grobu

(»Prosveta«, Beograd, 1960)

Stratis Miriviliš, van svake sumnje, jedan je od najznačajnijih, ako ne i najznačajnijih među grčkim književnicima mlade generacije. Za osvećenje u ovom trenutku, imamo na žalost, samo njegov roman »Život u grobu«, koji kroz ratovanje grčke nacije izražava borbu bilo koje nacije, kroz običnog grčkog čoveka iznosi bilo kog čoveka, kroz jednu situaciju totalne ugroženosti — svekoliku kompleksnost i snagu životnih sila. On to čini po životnom pravilu svojih predaka: sve s merom. Da bi istakao neku boju, emociju ili bilo koju vrednost, on je samo postavljao pored odgovarajućeg kontrasta u određenoj srazmeri. Na taj način on postiže određen efekat, izbegava velike mase neprihvatljive začula i ostvaruje jednu celovitiju realnu sliku, koja se može uzeti kao simbol realnosti u širem smislu.

Roman je pisan u klasičnom obliku ljubavnih pisama. Ljubavnik, narednik Kostolus, piše ta pisma iz rova. Iz groba. Na taj način je kontrapunkt tiran najslobodnijih, najpuniji, najosmišljeniji vid života, jedna idilična mediteranska zaljubljenost, jedno suprotno tkivo životne radosti i najsurovija sputanost, prigušenost, jedna potpuna lišenost, koja je besmislena i besciljna. Taj Mirivilišov kontrapunkt prilično oporo zvuči. Njegova naklonost je na strani svetlih, jasnih i vedrih tonova, ali je skeptik u pogledu njihove nadmoći. Rat je po njemu sukob dobra i zla, metala i živih ćelija, života i smrti. Ali ljubav, heroizam, ideali, idila, skoro uvek podlegnu. Njegov glavni junak, koji je svojom moralnom i emocionalnom čistotom i snagom inkarnacija čoveka comme il faut, na kraju romana neslavno gine.

Najveće nade Miriviliš polaže, ipak, u ljubav. To je jedina snaga koja je u stanju da osnaži i osmisli čovekovu borbu. I to ona ljubav koja »gleda u budućnost i nosi u sebi začetak stvaranja«. Stanojko Bogdanović

ERSKIN KOLDVEL

Subotnje popodne

(»Znanje«, Zagreb, 1960.)

Obeležje ovog zbirke novela dala je duža proza na početku knjige »Događilo se u srpnju«, u kojoj Koldvel poput velikog tragičara — a kao što vidimo nije mu teško biti tragičarem — kazuje tužnu pripovest crna Senja; pratimo njegovo preplašeno bezanje pred izbegnutom svetnom koja ga na kraju hvata i linčuje. Sličnog tematskog akcenta su i druge novele. Knjiga se završava novelom »Subotnje popodne« u kojoj opet govorimo nekog crna i svirepo ga ubijaju samo zato što je jednog belkinji dobio nešto u prolazu... Mi srećemo sudbinu progonećih i vidimo da tu nema spasa. Nademo i šerifa mlaku, oportunu vlast, koja u strahu da ne izgubi »na idućim izborima« ostaje neutralna. Šerif Jefe, uvek na vreme beži na pecanje, kad oseti da u njegovom kotaru počinju neredi.

Dve kratke novele »Muškarac i žena« i »Srećnik Beechime«, razlikuju se u tehnici od ostalih priloga. U prvom priči, dvoje iscrpenih i gladnih na putu su da obidu grob svoga deteta, ali se ne vide hoće li stići. Pisana kratkim novinskim potezima, ona je pošla u sebi od srećno nađene mitsko-religijske vizije prognanih. U drugoj priči, duboko simbolično, put srećnika venecijancu pretvara se u simbol crnačkog stradalništva. Karakteristično je za obe priče da nije prevladala tehnika opisa.

Draž Koldvelovih novela je u proživljenosti motiva, u minucioznosti kratkih portreta, u silizma koje čemo naći razvijane i razrađene u njegovim romanima. A baš sažetost i jezgrovitost njihova proizvodi ponekad snažnije utiske od mnogih romana. Snaga izraza počiva na sikanju malih ali tragičnih ljudskih sudbina. Poput velikih majstora tragičnog, Koldvel uspeva da nas pobudi da saosećamo. Božo Vukadinović

radu Dositeja Obradovića a Toma Masafik u Dositeju kao filozofu.

U Dositejevom rodnom mestu Čakovu proslava je održana kasnije, 17/30 aprila 1911. Pored drugih svečanosti, na zabavi koja je toga dana uveče priredena, sakupljeni su prilozima da se otakupi kuća u kojoj se Dositej rodio. Ministarstvo prosvete na ovoj svečanosti predstavljao je Jovan Skerlić a SKZ dr Tihomir Đorđević, koji je u njeno ime predao i priglog u tu svrhu.

SKZ nije imala sredstava da izda celokupna dela Obradovića, kako je programom proslave bilo predviđeno, ali je zato Ministarstvo prosvete prihvatilo njen predlog, pa je o državnim troškima to učinila Državna štamparija, u redakciji Jovana Skerlića, Milutina Dragutinovića i Miloša Ivkovića, koje je SKZ izabrala za taj posao. U svom XX kolu za 1911., SKZ je prema programu izdala »Spomenicu Dositeja Obradovića« u kojoj su objavljeni prilozima Stojana Novakovića, Tih. Đorđevića, V. Čajkanić, V. M. Jovanovića, Milenka Vukićevića i Tih. Ostojića. U Dodatku Spomenicu, Pavle Popović, tada sekretar SKZ, zabeležio je hroniku ove proslave. Kao trajan spomen ove proslave štampane su još tri knjige: »Spomenicu Dositeja Obradovića« koju je napisao Danilo Petranović a izdala Matica srpska u Dubrovniku, a u Novom Sadu štampana je »Život Dositeja O-

bradovića« od Tihomira Ostojića i »Mali dakom« od Dušana Đurića, učitelja. U svima dnevnim listovima i u Srbiji i van nje, kao i u našim časopisima, ova Dositejeva proslava ostala je zabeležena mnogobrojnim člancima.

Kao najvidnija, najznačajnija i najtrajnija manifestacija proslave stogodišnjice Dositejeve smrti, trebalo je da bude postavljanje i otkrivanje njegova spomenika u Beogradu. Beogradska opština primila je na sebe najveći deo troškova za spomenik, pored prikupljenih priloga, pa je ona raspisala i konkurs za njegovu izradu. Prvu nagradu dobio je Rudolf Valdec, vajar iz Zagreba a drugu i treću nagradu dobili su Sima Roksančić i Toma Rosandić, vajar iz Beo-

grada. Izrada spomenika poverena je Rudolfu Valdecu, ali on spomenik nije mogao izraditi za proslavu, pa je njegovo svečano otkrivanje obavljeno u Beogradu tri godine kasnije, 27. maja 1914. Spomenik je prvobitno postavljen pa i otkriven, u malom skveru pred samim ulazom u Kalemegdan, preko puta Narodne biblioteke, na istom mestu na kome je danas spomenik Milanu Rakiću. Odatle je deset godina kasnije Dositejev spomenik prenet u park na Studentskom trgu gde je i danas zajedno sa spomenikom Josifu Pančiću.

Otkrivanje Dositejeva spomenika bila je velika manifestacija jugoslovenske misli, koja se posle balkanskog rata i neposredno pred izbijanje prvog svetskog rata, nalazila pred početkom svoga ostvarenja. Domaćini su bili Beogradska opština i SKZ. Na otkrivanje spomenika poslali su svoje brojne delegacije: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska i Društvo hrvatskih književnika iz Zagreba, Matica slovenska iz Ljubljane, Matice srpske iz Novog Sada i Dubrovnika. Pored njih u Beograd su došli i zvanične delegacije opština Zagreba, Ljubljane, Dubrovnika, Novog Sada i Knina. Toga dana Beograd je bio bukvalno preplavljen gostima iz svih naših zemalja pod Austro-Ugarskom. Zajedno sa celim Beogradom,

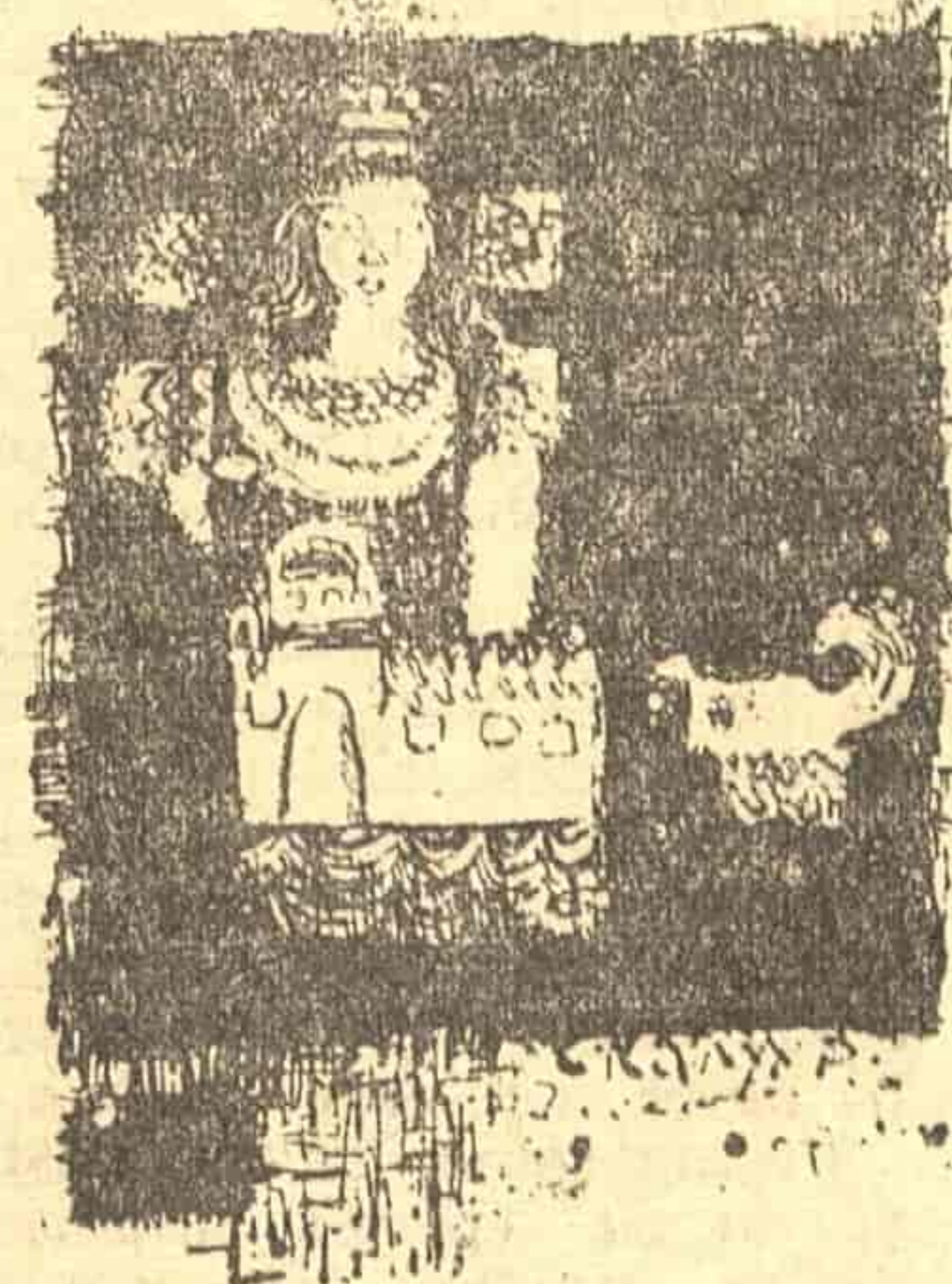
oni su toga dana manifestovali ne samo svoje nade i želje, već i ubeđenje i ujedinjenje svih naših naroda, zasipajući cvećem spomenik Dositeja Obradovića.

Istoga dana popodne održana je skupština SKZ, kojoj je prisustvovala većina delegacija, koje su došle na svečanost. Ta skupština SKZ zamenila je, u skromnome obimu, veliki kongres svih jugoslovenskih kulturno-prosvetnih »društava«, koji je bio planiran odmah posle Balkanskog rata, ali se nije mogao 1913. održati. Skupština je održana u istom duhu u kome je obavljeno i otkrivanje spomenika. Kada je, samo dva meseca kasnije, posle napada Austro-Ugarske na Srbiju i izbijanja prvog svetskog rata, avgusta 1914. u njoj počelo masovno hapšenje i interniranje »veleizdajnika« Srba i Hrvata i ostalih Jugoslovena, austrijska policija mnoge od njih uhapsila je zato što su prisustvovali otkrivanju Dositejeva spomenika u Beogradu, maja 1914.

Proslava stogodišnjice Dositejeve smrti marta 1911. a naročito otkrivanje njegova spomenika u Beogradu maja 1914, obavljani su u znaku manifestacija jugoslovenske misli, sa nadama i ubeđenjem da će se ona i ostvariti.

»Medeja«, »Hipolit« i »Ifigenija«, u smislu navedenih Euripidovih inovacija, predstavljaju tri valjda najeklatantnija primera. Poznati likovi iz legende i mita rekreirani su u nova bića koja je autor našao u stvarnom životu. Njihovi konflikti su potpuno realistički motivisani (mada deus ex machina još ima značajnu ulogu), njihove strasti koje potiskuju sve humane kvalitete, objašnjive su, njihove prirode, jer reč je o tri velike ženske lika Medeji, Fedri i Ifigeniji, potvrđuju vrsnog poznavaoca ženskog srca. Oni otkrivaju, konačno, moralizatora koji je svoju viziju sveta izgradio »na božanstvu u srcu čovekovu, na čovekovoj ljubavi prema dobru, na veličini, čistoti i neoborivoj plemenitosti ljudske prirode«.

Ovo značajno delo preveo je i veoma instruktivan predgovor napisao dr Miloš Đurić. B. A. P.

100-TA PREMIJERA GRADSKOG POZORISTA U LJUBLJANI

20. februara Gradsko pozorište u Ljubljani proslavilo je dvostruki jubilej: 12-godišnjicu postojanja i 100-tu premijeru. Svečanom predstavom Cankareve komedije »Za dobro narod« obeležen je ovaj značajan datum.

FESTIVAL RADIO I TELEVIZIJSKE DRAME

Postignut je sporazum između odbora Sterijinog pozorja i Radio televizije Beograd da se u ovogodišnji program Pozorja uključi i festival jugoslovenske radio i televizijske drame kome će biti posvećene tri večeri. Predviđa se i koncertno izvođenje jedne radio drame.

HEMINGVEJ OBOLEO

Ovih dana je otkriveno da se u čuvenoj Mejo klinici u Ročesteru, pod imenom Džordž Savijer, nalazi kao bolesnik književnik Ernest Hemingvej. Pisac je došao u bolnicu po nagovoru svojih prijatelja, pošto je oboleo od niskog krvnog pritiska. Hemingveju je preporučeno mirovanje i specijalna dijeta, jer mu pritisak ne iznosi više od 115, što je za njegove godine veoma malo i opasno.

PRIZNANJE CRTANOM FILMU DUŠANA VUKOTIĆA

»Društvo za filmsku i televizijsku umetnost« iz Londona i ove godine je proglašilo najbolje filmove i glumce koji su se tokom 1960. pojavili na filmskim i televizijskim ekranima. U kategoriji animiranih filmova za najbolje su proglašeni: američki film »Intervju« Ernesta Pintofa, jugoslovenski »Pikolo« Dušana Vukotića i kanadski film »Univerza«.

Ovo je, posle nagrade u Beogradu, Oberhauzenu i Korcu, još jedno priznanje Dušanu Vukotiću, čiji film je, kao što je poznato, kandidat za »Oskara«.

DRAMA ZABRANJENA ZA MLADEŽ

Posle burne polemike u italijanskim javnim i kulturnim krugovima i posle mučnog natezanja sa cenzurom, prikazana je drama »L'Ariald« pisca Đovani Testorija. Komad se ba-

vi intimnim životom raznih porodica u zabačenim ulicama Milana i nju je na scenu postavio poznati režiser Lučino Visconti. Međutim, dozvola za prikazivanje ove drame je data samo pod uslovom da na predstavama bude zabranjen pristup mladini ispod 18 godina. Ova zabrana predstavlja kuriozitet svoje vrste u anama italijanskog pozorišta. Naravno da je ovakva predistorija jednog pozorišnog komada obezbedila veliki odziv publike, koja je na prvim predstavama ispunila pozorišnu dvoranu do poslednjeg mesta.

IZDANJE KULTURNO-PROSVETNOG VEĆA POVODOM 20-GODIŠNJICE REVOLUCIJE

Povodom 20-godišnjice revolucije Kulturno-prosvetno veće Jugoslavije izdalo je pored većeg broja muzičkih i sledeća dramska dela (mahom jednočinke) inspirisana revolucijom, koja se mogu koristiti u amaterskim kolektivima, školama, preduzećima i sl. u proslavi 20-godišnjice revolucije naroda Jugoslavije. I knjiga: »Sluga Jernej« I. Cankara, »Devet gomolja« M. Božića, »Nove žene« B. Copicia, »A šta sada« S. Kulenovića; II knjiga: »Golgota« (prvi čin) M. Križe, »Mati« M. Klopčica, »Lekcija« B. Jo-

vanovića; III knjiga: »Vlast« B. Nušića; »Trojica« i »Koraci« M. Matkovića; IV knjiga: »Vreme, ogranak i čovek«, Belovića i Cirilova; V knjiga: »Na pola puta« L. Matesa, »Teški časovi« M. Bora, »Janko i Klime« M. Volkanoskog.

NOVA OPERA DAN KARLA MENOTIJA

Poznati američki kompozitor italijanskog porekla, Dan Karlo Menoti, završava rad na najnovijoj operi »Poslednji natčovek«. Svetska premijera ove opere se očekuje u novembru u Parizu, dok će se opera nalaziti stalno na repertoaru Metropolitan operne u toku sezone 1961.-62. godine. Menoti je i pisac libreta i kompozitor. Zanimljivo je da je libreto napisan na italijanskom jeziku, pa je kasnije preveden na francuski. Naslovna partija u operi je napisana za bariton. Pored njega ima još šest glavnih rola, dosta horova i baleta. Sam sadržaj opere nije još poznat, ali njen naslov već otkriva mnogo. Ovo je prvi put, posle dvadeset godina, da Metropolitan opera stavlja na svoj repertoar jednu Menotijevu operu. Poslednji put se to desilo 1941. godine.

TREĆE IZDANJE ANDRIĆEVOG DELA U NEMAČKOJ

Klasično delo naše literature »Na Drini ćuprija« I. Andrića, u roku od svega nekoliko meseci doživelo je u Nemačkoj (Izdavač Karl Hanser, München) tri izdanja. Uskoro treba da izađe iz štampe i »Travnička hronika«.

Andrićevo delo nije naišlo na veliki uspeh samo kod čitalaca već i na izuzetno saglasne pohvale istaknutih kritičara. U jednom od najuglednijih nemačkih listova »Frankfurter Allgemeine Zeitung« — između ostalog, može se pročitati i ovo: »U Ivi Andriću Jugoslavija je našla svog pravog pisca — on nije samo deskriptivni pisac, zanimljiv za svoju sredinu, već pripovedač čija umetnost nema granica u svetu i koji oživljava uspomenu na prošlost kroz široko magnetsko polje između istočnog i zapadnog sveta.«

»GRADANIN KEN« KAO BIOGRAFIJA

U Americi je objavljena biografija poznatog vlasnika listova i novinskih agencija Randoifa Hersta, čiji je život već bio predmet obrade na filmu. Tada je Orson Vels snimio jedno od najvećih dela u istoriji kine-

matografije »Gradanin Ken«, u kome se kritički obračunao sa Herstom i njegovim krugovima. Biografija Randoifa Hersta, koju je napisao V. Svanberg, nosi isti naslov kao i film, ali se u silkanju Herstove ličnosti prilično razlikuje od one koju je Orson Vels pružio na filmu.

FILM SA ŠEST REZISERA

Ovih dana su definitivno utanačeni planovi za snimanje filma »Bokačiči«, koji će režirati šest najpoznatijih italijanskih režisera. Scenario za ovaj film, sastavljen od šest različitih storija, napisao je doajen filmskog neorealizma Cesare Cavatini. On će ujedno i režirati jednu od storija ovog filma. Realizacija filma je o stvarivanju davninašnjeg plana Cesare Cavatinija, koji je želeo da u jednom filmu prikaže sudbine ljudi i život u šest najpoznatijih delova Italije. Angažovani su najpoznatiji režiseri, pa će epizodu o Lombardiji režirati Lučiano Visconti, Frederiko Felini epizodu o svojoj rodnoj Emiliji, Roberto Rosellini storiju o Rimu, Vittorio De Sika se opredelio za Napulj, dok su Marijo Monicelli i Mikelandelo Antonino prihvatili ostale. Prvi kadrovi će se snimati već u toku meseca marta, a premijera se očekuje negde početkom jeseni. Snimanje ovog filma predstavlja jedinstven slučaj u istoriji kinematografije, kako po broju epizoda tako i po broju najeminentnijih filmskih režisera, koji će saradivati na jednom filmu. Ekipe, koje će snimati pojedine epizode, radiće samostalno na terenu, pa će se celokupan materijal montirati pod rukovodstvom Cavatinija i De Sika.

POPULARNOST OSKARA VAJLDA NA FILMU

U poslednjih nekoliko sezona, nijedan književnik nije bio toliko tražen na filmu kao što je slučaj sa Oskarom Vajldom. Posle biografskog filma »Oskar Vajld«, koji je raden na osnovu pišćeve biografije, koju je napisao njegov sin Vivijan Holand, snimljen je i film »Zeleni karanfil«. Ponovo otkriveni Oskar Vajld je dobio još veću popularnost među čitaocima, što je dovelo do ponovnog štampanja njegovih dela u mnogim zemljama. Istina, buran život i javni skandali, koji su vezani za ime ovoga pisca, pružaju odličan materijal za filmsku obradu, ali se time ujedno ističe i literarna vrednost njegovih dela. Na našoj slici se vidi Oskar Vajld posle izlaska sa robije 1898. godine.

KOMENTARI

DESET DANA SNALAŽENJA

Prateći šta se sve u jednom delu naše štampe pisalo povodom pojave »Sabranih djela« A. B. Šimića čitalac će u tim napisima neminovno zapaziti izvesnu nimalo vešto prikrivenu netrpeljivost. A. B. Šimićeva opora, oštra kritička reč dotakla se nekolice njegovih savremenika koji mu to ne zaboravljaju i ne praštaju više od tri i po decenije, do danas, vraćajući mu stare dugove — ne sami nego transmisijom — preko nekih mladih književnih talenata. Pošto je unro i Stanislav Šimić, urednik ovih »Sabranih djela«, pružila se izvanredna prilika da se obračun izvrši sa objocom. Nama ni posle smrti milosti za onog ko dirne u književne bogove.

Kad su se pojavila »Sabrana djela« suptilni prikazivači su jaukali od užasa. Ali kako je poetsko i kritičko delo A. B. Šimića već klasično vrednost hrvatske i jugoslovenske književnosti, oni mu, osim sitnih, zajedljivih podbadanja, nisu mogli ništa, pa su sav svoj gnev usmerili na urednika i način uređivanja »Sabranih djela«. No ako nekoga ne možeš (ni mrtvog) uništiti možeš ga ponižiti, možeš ga omalovažiti: jedan uvaženi književni radnik desetinama godina je pamtio i sad je našao da je pravi čas da ironično saopšti kako se A. B. Šimić, prevodeći sa nemačkog, služio malim školskim rečnikom! Prosto neverovatno. Kakav greh! I pošto ga je (misli on) tako propisno obrukao, pošto mu je svojski napakostio, zadovoljan što se tako dobro setio i još bolje osvetio, može opet spokojno da utone u svoje feljtone, u svoje leksikone, u svoje lirске bontone...

U akciju odmah stupaju drugi. U prošlogodišnjem dvobroju zagrebačke »Republike« za novembar i decembar Tomislav Sabljak je objavio prikaz »Sabranih djela«. Naravno, T. S. je nezadovoljan Oni (tj. T. S.) čekali su — »sa zalihom epiteta« — da se pojave »Sabrana djela«, kad ono već »relektavajući i pregledavajući ih potpuno smo razočarani«. Razočarao se čim ih je prelistao i pregledao. Dobro oko! T. S. smatra da su »Sabrana djela« uređena bez ikakvog metoda i principa, bez preglednosti i smisla za sistematizaciju građe. Drugim rečima, pravi haos. Hijeroglifi. Kinesko pismo. Komotan čovek, literarni stručnjak pun principa i sistematičan, nikako da se u njima snađe. I kao da je juče izišao sa kursa za opismenjavanje T. S. doslovno piše sledeće:

»Ako za snalaženje u sabranim djelima nekog pisca, koja su normalno uređena treba jedan dan, za ova treba deset, a možda i više.«

Prema tome, T. S. izveštava da su (prvo) »Sabrana djela« uređena nenormalno, da mu je (drugo) za snalaže-

nje u svima ostalim sabranim delima koja postoje i koja su »normalno uređena« potreban samo jedan dan, dok mu je (treće) ovde trebalo »deset, a možda i više« dana.

Pa nas i dalje uverava kako je »unutra sve nepregledno« i kako se »morate dugo mučiti« da bi... itd. Ili kako se u pogovoru »teškom mukom« dolazi do »tačnih misli« o A. B. Šimiću. Tako se, eto, sa ovim knjigama, običnim ili neobičnim kao i sve slične knjige na svetu, T. S. teško snalazi, zlopati i dugo muči, iako se bez po muke snalazi prikazujući kao od šale raznovrsne knjige iz francuske, italijanske, nemačke i engleske književnosti (u brojevima »Republike« 1960. go-

dine) po svom metodu »prešave površnosti i bolne dubine«. Književnom stručnjaku je najvažnije da materijal bude jasan, pregledan i da se njim mnogo ne zamara.

Ali ni svih mukotrpnih deset dana snalaženja nije ipak Tomislavu Sabljaku bilo dovoljno: nije se snašao: on naime tvrdi da su ova sabrana dela A. B. Šimića »nijela zbrku u shvaćanju i pristupanju njegovu delju«. Dok su A. B. Šimićevi tekstovi godinama čamili po listovima i časopisima bilo je sve u redu; sad kada su u (kakvim-takvim, ali prvim, kompletnim) »Sabranim djelima« izišli na svetlo dana — uneli su zbrku u shvaćanju i pristupanju njegovim deli-

ma! Dakle: sabrana dela Šimićeva unose zbrku u shvaćanju i pristupanju Šimićevom delu. To se, čitaocu, zove stav prema književnom nasleđu, to se zove stil, to se zove logika.

Ovo su, razume se, simptomi; delić — ali kakav! — savremene kulturne situacije. Ono što je pritom najbitnije — ili najtragičnije — to je da zla sudbina i odmazda prati pojedine pisce za života, u grobu i preko groba. I to za sve vreme dok njihovi protivnici blagoglagoljivo propevaju slobodu kritike i diskusije, humanizam i razumevanje među ljudima.

O ljubavi se priča, a mržnjom se deštuje.

Miloš I. BANDIĆ

NEOBICAN EKSPERIMENT CESKOG REDITELJA

Češki reditelj Zdenek Maler napisao je i režirao jedan avangardistički pozorišni komad pod imenom »Čarobna lamp«. Posle premijere u Pragu češki umetnici su se pojavili i na sceni londonskog pozorišta »Savile«. »Čarobna lamp« je u stvari kombinacija živih glumaca na sceni i bioskopskog platna u pozadini, na kome se smenjuju pojedine sekvence serealističkih slika u većim ili manjim dimenzijama. I dok glumci glume na sceni, iza njih se gluma ilustruje čisto filmskim efektima, koji su potpuno sinhronizovani sa igrom glumaca. Često, u pojedinim scenama, glavna glumica govori svoj tekst, a iza nje na bioskopskom platnu, se prikazuje već ranije snimljena njena uloga, čime se dobija odličan efekat dubiranih ličnosti. Kritika je ovaj eksperiment čeških umetnika pozdravila prilično uzdržano, mada su na publiku imali jakog uticaja svi tehnički efekti slike i tona. Nedostatak ovakvih predstava je i u tome što su potrebni veoma glomazni i skupi tehnički rekviziti, koji su svi zajedno teški preko 50 tona.

GRUPA JUGOSLOVENSkih SLIKARA IZLAZE U SAD

Sest slikara i jedan vajar iz Crne Gore otvoriće krajem marta u Njujorku izložbu svojih radova. Izložbu je organizovao slikar-isejlenik Sava Radulović. Pored Radulovića izlagače Branko Filipović, Cvjetko Lainović, Vuko Radović, Miloš Vušković, Vojislav Stanić, Aleksandar Prijlić i Dragana Đurović.

ERSKIN KOLDVEL U JUGOSLAVIJI

Ovih dana našu zemlju posetio je poznati američki književnik Erskine Koldvej. Za vreme svog boravka u Jugoslaviji Koldvej je imao više susreta sa našim piscima i javnim i kulturnim radnicima.

ISPRAVKA

U prošlom broju omaškom je na trećoj strani ispod teksta »Uz desetku knjigu HRVATSKE KNJIŽEVNE KRITIKE« stavljen ime autora članka Dubravko Jeličić umesto JELIĆ.

KNJIŽEVNE NOVINE

List za književnost, umetnost i društvena pitanja

Redakcioni odbor:
Miloš I. Bandić, Bora Cosić, dr Milan Damnjanović, Slavko Janevski, Velimir Lukić, Slavko Mihalić, Vladimir Petrić, Izet Sarajlić, Vladimir Stamenković, Pavle Stefanović, Dragoslav Stojanović-Sip

Direktor i odgovorni urednik: TANASIJE MLADENOVIC

Urednik: PREDRAG PALAVESTRA

Sekretar redakcije: BOGDAN A. POPOVIC

List izdaje Novinsko-izdavačko preduzeće »Književne novine«, Beograd, Francuska 7. Redakcija: Francuska 7, tel. 21-000, tek. račun: 101-707-1-208

List izlazi svakog drugog petka. Pojedini broj Din. 30. Godišnja pretplata Din 600, polugodišnja Din. 300, za inostranstvo dvostruko

Rukopisi se ne vraćaju

Tehničko-umetnička oprema: DRAGOMIR DIMITRIJEVIC

Štampa »GLAS«, Beograd, Vialjkovića 8.